ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 75 (2435)
23 верасня 1969 г. АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

БЕРАГЧЫ ПОМНІКІ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ

У Пастаяннай камісіі па культурна-асветнай рабоце Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Пад старшынствам дэпутата В. І. Ліевцава адбылося пасяджэнне Камісіі па культурна-асветнай рабоце Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. Разглядалася пытанне аб стане аховы помнікаў гісторыі і культуры ў рэспубліцы. З паведамленнямі выступілі намеснік міністра культуры БССР А. М. Вазілі і намеснік старшыні прэзідыума Цэнтральнага савета Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Ф. В. Барысевіч.

Камісія адзначыла, што ў рэспубліцы праведзена значная работа па выяўленню, уліку, ахове і рэстаўрыраванню помнікаў гісторыі і культуры. Асабліва шмат зроблена па ўвекавечанню подзвігу савецкіх воінаў, партызан, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У месцах баёў, дыслакацыі партызанскіх злучэнняў, масавых пахаванняў воінаў, партызан і мірных грамадзян усталяваны помнікі і абеліскі.

Цяпер на тэрыторыі Беларускай ССР пад аховай дзяржавы знаходзіцца 6.799 помнікаў гісторыі і культуры, у іх ліку 312 помнікаў У. І. Леніну, 4.717 помнікаў рэвалюцыйнай і баявой славы, 80 помнікаў воінскай славы, 78 помнікаў архітэктуры, 789 помнікаў археалогіі.

З мэтай прапаганды помнікаў у радзе раёнаў і гарадоў выпушчаны спецыяльныя плакаты і брашуры, наведанне помнікаў уключана ў турысцкія маршруты. Ля помнікаў праводзяцца юбілейныя ўрачыстасці, масавыя мітынгі працоўных, злёты былых воінаў і партызан, сустрэчы са сваякамі загінуўшых, ветэранамі рэвалюцыі, вайны і працы, зборы піянерскіх дружын, уручэнне камсамольскіх білетаў, ускладанне вянкоў і іншыя мерапрыемствы, якія адыгрываюць вялікую ролю ў выхаванні працоўных і навучэнскай моладзі.

Разам з тым камісія ўстанавіла, што ў рабоце па ўліку, ахове і добраўпарадкаванні помнікаў маюць месца сур'ёзныя недахопы, асабліва ў ахове помнікаў археалогіі і архітэктуры.

Рад важных гістарычных і архітэктурных помнікаў, што ўцалелі пасля вайны, да цяперашняга часу не ўзяты на ўлік, а помнікі, якія знаходзяцца на ўліку, у многіх выпадках не ўзяты пад ахову дзяржавы. Не ўзяты на ўлік і пад ахову дзяржавы многія курганы, старажытныя гарадзішчы. Гэта з'яўляецца адной з прычын таго, што некаторыя з іх разбураюцца будаўнічымі арганізацыямі, калгасамі і саўгасамі.

У некаторых гарадах і раёнах яшчэ не праведзена пашпартызацыя помнікаў. Ад калгасаў і саўгасаў, на тэрыторыі якіх яны знаходзяцца, не ўзяты ахоўныя абавязацельствы, не ўстаноўлены ахоўныя зоны выдатных архітэктурных і археалагічных помнікаў, не вызначаны іх межы. Дапускаецца забудова ахоўных зон будынкамі, якія не маюць адносін да помнікаў архітэктуры і гісторыі.

З многімі арандатарамі памяшканняў заключаны ахоўна-арэндныя дагаворы. У будынках асобных архітэктурных помнікаў, якія могуць быць выкарыстаны пад музеі, клубы, бібліятэкі і іншыя культурна-асветныя ўстановы, размешчаны вытворчыя цэхі, склады, майстэрні. Парушаецца эксплуатацыйны рэжым гэтых будынкаў.

Маюць месца некаторыя недахопы і ў рабоце па ўвекавечанні памяці воінаў, партызан і падпольшчыкаў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Нямала помнікаў, пабудаваных з недаўгавечных матэрыялаў, патрабуе замены. Да цяперашняга часу многія помнікі безыменныя, навaт у тых выпадках, калі прозвішчы пахаваных воінаў вядомы.

Пастаянная камісія па культурна-асветнай рабоце рэкамендавала Міністэрству культуры БССР, прэзідыуму Цэнтральнага савета Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, выканаўчым камітэтам абласных і Мінскага гарадскога Саветаў дэпутатаў працоўных прыняць меры по ліквідацыі адзначаных недахопаў і забяспечыць далейшае паляпшэнне работы па ўліку, добраўпарадкаванні, утрыманні і ахове помнікаў, а таксама больш шырокае выкарыстанне старажытных помнікаў і твораў манументальнага мастацтва савецкага перыяду ў правядзенні выхаваўчай работы сярод насельніцтва.

БЕЛТА.

Ася Мохарава — маладая працаўніца, але на Жлобінскай фабрыцы мастацкай інкрустацыі лічыцца адным з лепшых інкрустатараў.

Зараз Жлобінская фабрыка асвоіла выпуск па-мастацку інкруставаных шкатулак, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Фота Ч. МЕЗІНА. (БЕЛТА).

МЕЛОДЫІ, ПРЫСВЕЧАНЫЯ ПРАВАДЫРУ

Ленінскія месцы, помнікі правадыру ў граніце, бронзе і бетоне, стойкасць абаронцаў Ленінграда ў гады вайны, народны працоўны геразім навеялі тэму новага музычнага твора «Хадзіў тут Ленін» — маналога для басу і сімфанічнага аркестра, — створанага народным артыстам БССР А. Багатыровым.

— Ленінская тэма, — сказаў Анатоль Васільевіч у інтэрв'ю карэспандэнту БЕЛТА, — заўсёды мяне хвалюе, а ў дні падрыхтоўкі да 100-годдзя з дня нараджэння правадыра, асабліва. Толькі што закончыў яшчэ адзін маналог «Будан у Разліве», у якім мне хацелася паказаць Уладзіміра Ільіча чалавекам горача любімым народам, які старанна ахоўваў яго, даючы магчымасць тварыць, змагацца, заклікаць на барацьбу народныя масы. Гэтыя два творы хутка прагучаць у выкананні саліста Белдзяржфілармоніі С. Машкова і Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР. Пачаў таксама работу над стварэннем цыкла песень аб Леніне для Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР.

Ленінскай тэме і сучаснасці прысвяцілі свае новыя творы кампазітары народны артыст СССР Я. Цікоцкі (песня «Ленін у нашым горадзе жыве»), а таксама заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Д. Камінскі («Горда ідзе наша слава» і «Песня аб Леніне»).

Новыя варыяцыі і фантазіі на тэмы рэвалюцыйных песень стварыў для Дзяржаўнага народнага аркестра БССР старэйшы кампазітар рэспублікі народны артыст БССР М. Аладаў. Маналог для басу і сімфанічнага аркестра «На ленінскай нашай зямлі» закончыў заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Г. Вагнер.

Новыя песні, прысвечаныя Леніну, партыі, Радзіме, стварылі заслужаныя дзеячы мастацтваў БССР І. Кузняцоў, І. Лучанок, К. Цесакоў.

СВЕДЧАННЕ ДРУЖБЫ

Да 100-годдзя з дня нараджэння класіка армянскай літаратуры Аветіка Туманяна на Мінскім паліграфічным камбінаце імя Я. Коласа аддрукаваны шасцітысячным тыражом зборнік выбраных вершаў паэта (у перакладзе на рускую мову).

Гэта мініяцюрнае (крыху большае, чым запалкавы пачак), падарункавае выданне. Выпушчана яно па заказу выдавецтва ЦК КП Арменіі. Уступны артыкул напісаў Гурген Овнан. мастацка-паліграфічнае афармленне беларускага мастака Л. Прагіна.

Г. ЛЕСІК.

ПАЧЫНАЕЦЦА НОВЫ СЕЗОН

ЗАПРАШАЕ ДОМ МАСТАЦТВАЎ...

У ЦЭНТРЫ Мінска, каля акругавага Дома афіцэраў, стаіць невялікі, своеасаблівай старадаўняй архітэктуры будынак са сціплай шыльдачкай: «Дом мастацтваў».

Восень... Адкрываецца тэатральны сезон ў драматычных тэатрах, ажыўляюць сваю работу клубы, дамы культуры. Пачаўся гэты сезон і ў Рэспубліканскім Доме мастацтваў пры Беларускім тэатральным аб'яднанні.

Карэспандэнт нашай газеты папрасіў дырэктара Дома мастацтваў А. Калеснічэнку расказаць аб мерапрыемствах, якія праводзяцца ў РДМ, а таксама падзяліцца планамі на будучае.

Задача Рэспубліканскага Дома мастацтваў, — сказаў Анатоль Апанасавіч, — прапаганда лепшых здабыткаў народнай творчасці, знаёмства шырокіх мас працоўных з новымі творамі дзеячоў культуры і мастацтва Беларусі. З гэтай мэтай мы арганізоўваем выстаўкі мастакоў, праводзім літаратурныя вечары, наладжваем сустрэчы грамадскасці з музыкантамі, артыстамі. Як правіла, такія сустрэчы і вечары трансліруюцца па рэспубліканскім тэлебачанні.

Пры Доме мастацтваў працуе «Лекторый для творчых работнікаў», у якім прымаюць удзел лектары Масквы, Ленінграда, супрацоўнікі Інстытута этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР. У плане лекторыя такія тэмы, як «50 гадоў з дня 1-га дэкрэта Леніна аб аб'яднанні тэатральнай справы» (дакладчык доктар мастацтвазнаўства А. Зісь), «Ленін аб партыйнасці і народнасці літаратуры і мастацтва» (дакладчык доктар філалагічных навук В. Скацершчыкаў), «Вобраз Леніна ў беларускім мастацтве» (дакладчык доктар мастацтвазнаўства Ул. Няфёд), «Праблемы рэжысёрскага і акцёрскага майстэрства» і іншыя.

Не так даўно адкрыўся ў нас і двухгадовы універсітэт мастацкіх ведаў для грамадскасці Мінска. Ва універсітэце тры факультэты: тэатральнага, музычнага і выяўленчага мастацтваў. Яго слухачы пазнаёмяцца з гісторыяй развіцця беларускага тэатра, музыкі, выяўленчага мастацтва, сустрэнуцца з майстрамі беларускай сцэны, кампазітарамі, наведаюць мастацкія выстаўкі і майстэрні скульптараў, жывапісцаў, графікаў, прагледзяць драматычныя спектаклі, пабываюць на канцэртах сімфанічнай і камернай музыкі. Заняткі ва універсітэце будуць суправаджацца паказам мастацкіх, дакументальных і навукова-папулярных фільмаў.

Актыўны ўдзел у рабоце універсітэта грамадскіх ведаў прымаюць Беларускае тэатральнае аб'яднанне, Саюз кампазітараў рэспублікі, гарадская нотная бібліятэка, Мастацкі музей БССР.

Папулярнасцю сярод школьнікаў старэйшых класаў карыстаецца, нам здаецца, і наш клуб «Кругагляд». Ён ставіць сваёй мэтай выхоўваць у моладзі пачуццё патрыятызму, прывіваць любоў да прыгожага, садзейнічаць яе эстэтычнаму развіццю. На сустрэчы са школьнікамі мы запрашаем ветэранаў рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, майстроў мастацтва, наватараў вытворчасці, вучоных.

Сёлета мы пашыраем склад савета клуба «Кругагляд». У яго ўвойдуць прадстаўнікі творчых саюзаў рэспублікі, што, безумоўна, пашырыць магчымасці клуба, зробіць яго работу больш змястоўнай і цікавай.

Плённа праходзяць заняткі ў клубе творчай інтэлігенцыі. У апошняй сустрэчы, якая называлася «Ленін—жыў, Ленін—жыве, Ленін — будзе жыць» прымалі ўдзел літаратары, музыканты, артысты Дзяржаўнага тэатра оперы і балета, драматычных тэатраў сталіцы, філармоніі, кансерваторыі і многія іншыя. Так, напрыклад, урыўкі з паэмы А. Вялюгіна «Вецер з Волгі» чыталі заслужаны артыст БССР Мікалай Зорын і дыпламантка Усесаюзнага конкурсу майстроў эстрады Вольга Спіткоўская. Свае новыя вершы, прысвечаныя У. І. Леніну, прачытаў малады паэт В. Лукша.

Актыўны ўдзел ва ўсіх мерапрыемствах Дома мастацтваў прымае старшыня прэзідыума Беларускага тэатральнага аб'яднання, народная артыстка СССР Ларыса Пампееўна Александроўская.

Часта запрашаем на сустрэчы з творчымі работнікамі рабочых, тэхнічную інтэлігенцыю прадпрыемстваў, у прыватнасці, аўтамабільнага і трактарнага заводаў Мінска. Прыязджаюць да нас калгаснікі і рабочыя саўгасаў рэспублікі. Асабліва часта бываюць калгаснікі калгаса імя Леніна Мінскага раёна.

У плане Рэспубліканскага Дома мастацтваў — справаздачы абласных тэатраў, творчых калектываў, прысвечаныя знамянальнай даце — 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, сустрэчы з дзеячамі культуры замежных краін.

Дзейсную дапамогу ў правядзенні ўсіх гэтых мерапрыемстваў аказваюць нам ЦК ВЛКСМ, творчыя саюзы, работнікі радыё і тэлебачання, грамадскасць рэспублікі.

...І ДОМ КІНО

ГЭТЫ старажытны будычак на плошчы Леніна знаёмы ўсім мінчанам. Раней тут быў касцёл, доўгія гады пасля вайны — кінастудыя дакументальна - хранікальных і навукова-папулярных фільмаў. А нядаўна будынак перададзены Саюзу кінематаграфістаў БССР. Перададзены пад Мінскі Дом кіно.

Мы вырашылі рэканструяваць прыгожы старажытны будынак. Праект рэканструкцыі ўжо гатовы. Над ім працавалі архітэктары І. Міхайлава, В. Чыстоўская, В. Шынкевіч і інжынер А. Агронін.

Працуючы над праектам, аўтары імкнуліся ўзнавіць першапачатковы выгляд гэтага цікавага архітэктурнага помніка старога Мінска, вызваліць будынак ад пазнейшых прыбудоў. Ажыццявіць яго ўзнаўленне будзе не так лёгка. Цяпер не выпускаецца ні такая цэгла, ні такая чарапіца, якой карысталіся некалі пры будаўніцтве касцёла. Архітэктараў гэта не спыняе — патрэбная чарапіца будзе выраблядца па спецыяльным заказе.

Зрэшты, я захапіўся расказам пра тое, як будзе выглядаць наш Дом кіно звонку. А ён будзе цікавы і ў сярэдзіне. Асноўнай часткай яго стане глядзельная зала на 250 месц на ніжнім паверсе. Тут павінны быць дасканалая апаратура, акустыка, зручныя крэслы, вентыляцыя і і інш. Верхні паверх Дома кіно зойме канферэнц-зала, кафэ, більярдная, музей кіно і інш. Будуць памяшканні для заняткаў секцый, бібліятэка — усё, што патрэбна для работы.

А пакуль што, паўтараю, Дом кіно, якім мы хочам яго бачыць — у праекце. Вельмі шкадуем, што будаўнічыя работы па яго рэканструкцыі працягнуцца даволі доўга. Нам бы хацелася максімальна скараціць гэты тэрмін.

Свой чарговы сезон мы пачынаем у будынку, які маем сёння. Для работы творчых секцый (а іх не так мала—секцыя мастацкай кінематаграфіі, дакументальнага кіно, тэлебачання, крытыкі, кінатэхнікі) патрэбна глядзельная зала. Мы яе абсталявалі і будзем праглядаць тут шырокаэкранныя, звычайныя і кашыраваныя фільмы.

Галоўнае ў рабоце Саюза кінематаграфістаў — павышэнне ідэйнага і мастацкага ўзроўню беларускага кіно. І ўся праграма мерапрыемстваў у Доме кіно таксама падначалена гэтай задачы.

У нас наладжаны цесныя сувязі з творчымі работнікамі братніх рэспублік. Кола гэтых сувязей будзе і далей пашырацца. У Мінску часта бываюць кінематаграфісты Масквы, Ленінграда, Украіны, і ўсе яны, вядома, будуць выступаць у сценах Дома кіно.

Праходзяць у Доме кіно інфармацыйныя прагляды новых савецкіх і зарубежных фільмаў. Працуе семінар па вывучэнні гісторыі савецкага і зарубежнага кіно. Будзе чытацца цыкл лекцый па марксісцка-ленінскай эстэтыцы, міжнародным становішчы, тэорыі і практыцы кіно.

Мяркуем мы працягваць сустрэчы з творчымі работнікамі, якія стаялі ля вытокаў беларускай кінематаграфіі. У бліжэйшы час нашымі гасцямі будуць відны рэжысёр Я. Дзіган, які некалі працаваў на Беларускай студыі, актрысы Есіпава і Гардзіна-Булах.

Словам, прыходзьце, таварышы кінематаграфісты, у свой Дом.

Андрэй БУЛІНСКІ,
сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі.

ПЕРШАЯ, НАВУКОВАЯ

М. ЕРМАЛОВІЧ

ІНСТЫТУТ літаратуры Акадэміі навук БССР выдаў двухтомную «Гісторыю беларускай дакастрычніцкай літаратуры». Гэтая калектыўная праца — першая навуковая гісторыя нашай літаратуры. Яна грунтуецца на лепшых здабытках беларускага літаратуразнаўства, якое мае даўнія і багатыя традыцыі.

Аўтары даследавання, кіруючыся марксісцка-ленінскім вучэннем аб класавасці і партыйнасці літаратуры, асвятляюць гісторыю роднай літаратуры ў шчыльнай сувязі з грамадскім жыццём той ці іншай эпохі, з класавай барацьбой працоўных за сваё вызваленне. Яны таксама паказваюць непарыўную еднасць беларускай літаратуры на працягу ўсёй яе гісторыі з братнімі рускай і ўкраінскай літаратурамі.

I.

У першым томе разглядаецца найбольш працяглы перыяд гісторыі нашай літаратуры: са старажытных часоў да канца XVIII стагоддзя. Вытокі беларускай літаратуры, як і рускай і ўкраінскай, — у старажытнарускай літаратуры, якой прысвечаны асобны раздзел (аўтар яго — М. Прашковіч). Робячы агляд асноўных жанраў і паасобных твораў гэтай літаратуры, аўтар, натуральна, асаблівую ўвагу аддае тым з іх, якія ўзніклі на тэрыторыі Беларусі, гэтым самым падкрэсліваючы яе значны ўклад у літаратуру старажытнай Русі. М. Прашковіч адзначае ў гэтых творах паасобныя беларускія словы і выразы, якія сведчаць аб зараджэнні ўжо ў той час беларускай літаратурнай мовы.

Узнікненне ўласна беларускай літаратуры, якая атрымала ад старажытнай Русі разам з багатай пісьменнасцю і трывалымі літаратурнымі традыцыямі моцны зарад жыццяздольнасці, адносіцца да канца XIII—пачатку XIV стагоддзяў. Першай яе старонкай з'яўляюцца летапісы. В. Чамярыцкі грунтоўна разглядае іх сувязь са старажытнарускім летапісаннем, вельмі складаную і заблытаную гісторыю іх стварэння, іх змест і своеасаблівасць як помнікаў літаратуры. Хочацца выказаць толькі адну заўвагу. Нам здаецца, нельга перабольшваць значэнне летапісаў як твораў беларускай літаратуры, у прыватнасці тых, якія паказаны ў даследаванні як II і III Беларускія летапісы. Іх злучае з беларускай літаратурай бадай толькі тое, што яны напісаны на беларускай мове. Правільна адзначыўшы, што гэтыя летапісы створаны ў Жамойціі (тэрыторыя заходняй часткі сучаснай Літвы), даследчык, на жаль, нічога не гаворыць пра тое, чаму яны паходзяць менавіта адтуль. Справа ў тым, што ў XVI стагоддзі жамойцкія феадалы ўзялі першынство ў дзяржаўным жыцці Вялікага княства Літоўскага, пацясніўшы беларускіх феадалаў. Дабіўшыся гэтага, яны рашылі перапісаць гісторыю Літоўскай дзяржавы, прысвоіць сабе галоўную ролю ў яе стварэнні. У сваіх летапісах яны і пачалі сцвярджаць, што Літоўская дзяржава і яе вялікія князі пайшлі ад Жамойціі, што не Навагрудак заваяваў Літву, як пра гэта сведчыць Іпацьеўскі летапіс, а жамойцкія князі пасля татарскага пагрому (якога, дарэчы, у Беларусі не было) занялі Навагрудак, а пасля і Полацк. Такім чынам, гэтыя летапісы з'явіліся буйной фальсіфікацыяй гісторыі Беларусі, менавіта ў іх быў сфабрыкаваны міф аб літоўскім заваяванні беларускіх земляў. У святле гэтага, нам здаецца, нельга лічыць, што яны «служаць паказчыкам досыць высокай свядомасці беларускага народа», як піша В. Чамярыцкі.

В. Зайцаў у раздзеле «Перадумовы гуманізму на Беларусі» раскрывае складаную карціну грамадскага жыцця ў XV і першай палове XVI стагоддзяў, характарызуе разнастайныя рэлігійна-філасофскія плыні, якія былі паказчыкам абвостранай класавай барацьбы ў той час. Ён пераканаўча паказвае падрыхтаванасць Беларусі да ўспрыняцця ідэй гуманізму і рэфармацыі.

В. Зайцаў напісаў і раздзел пра Ф. Скарыну. Перад намі паўстае велічная постаць слаўнага сына беларускага народа, які ўвабраў у сябе перадавыя ідэі Адраджэння. Мы бачым, як у выніку тытанічнай работы Ф. Скарыны беларускі народ адразу зрабіў некалькі крокаў наперад у сваім культурным развіцці. Аднак, разглядаючы шматгранную дзейнасць Ф. Скарыны, яго патрыятычныя, гуманістычныя і асветніцкія ідэі, яго погляды на разнастайныя бакі грамадскага жыцця, В. Зайцаў нібы забываецца, што ён піша не гісторыю грамадскай думкі, а гісторыю літаратуры. Даследчык перш за ўсё адзначае, што Ф. Скарына — заснавальнік беларускага гуманізму, а Скарына як заснавальнік старажытнай беларускай літаратуры і літаратурнай мовы застаўся, па сутнасці, нераскрытым. Абыдзены яго эстэтычныя погляды, яго майстэрства перакладчыка, асаблівасці яго мовы, гэта значыць, усё тое, што перш за ўсё і павінна было б быць у кнізе па гісторыі літаратуры.

Глыбінёй і вычарпальнасцю вызначаюцца раздзелы, напісаныя А. Коршунавым. Ён дае ўсебаковую характарыстыку пісьменніцкай і грамадскай дзейнасці С. Буднага і В. Цяпінскага, якія плённа развівалі далей скарынінскія ідэі патрыятызму, гуманізму і асветы ў другой палове XVI стагоддзя, ва ўмовах адкрытай польска-каталіцкай агрэсіі на беларускія і ўкраінскія землі. Ад В. Цяпінскага ў беларускай літаратуры загучаў на ўвесь голас матыў абароны бацькаўшчыны, роднай культуры і мовы. Аўтар пераканаўча паказвае, як, перамагаючы неспрыяльныя гістарычныя ўмовы, беларуская літаратура развівалася далей, узбагачаючыся новымі жанрамі. Так, у ёй з'яўляюцца гістарычна-мемуарныя творы («Дописы» Ф. Кміты-Чарнабыльскага, «Дзённік» Ф. Еўлашэўскага, «Баркулабаўскі летапіс»), якія ўмацоўвалі свецкі напрамак у нашай літаратуры і ўбіралі ў сябе жывую беларускую мову і элементы фальклору.

А. Коршунаў дае аб'ектыўна-правільную ацэнку палемічнай літаратуры, адзначаючы як станоўчыя, так і адмоўныя бакі яе. У цэлым яна мела прагрэсіўны характар, бо была звязана з антыфеадальнай і антыкаталіцкай барацьбой беларускага народа і закранала самыя балючыя пытанні свайго часу. Але ў гэтай літаратуры, як правільна адзначае аўтар, былі і пэўныя мінусы. Пісьменнікі-палемісты перабольшвалі значэнне праваслаўнай царквы, якую яны лічылі адзіным абаронцам народа. Іх кансерватызм асабліва праявіўся ў тым, што яны пагардліва адносіліся да беларускай мовы, не лічылі яе вартай культурнага ўжытку і гэтым самым адыходзілі ад скарынінскага кірунку ў развіцці беларускай літаратуры.

М. Прашковіч правільна раскрывае ідэйны змест палітычнай сатыры XVII стагоддзя, сцвярджаючы, што сваім вастрыём яна была накіравана супраць грамадскіх парадкаў загніваўшай Рэчы Паспалітай. Але наўрад ці можна пагадзіцца з ім, калі ён на падставе таго, што ў «Лісце да Абуховіча» крытыка накіравана ў адрас пэўнай гістарычнай асобы, лічыць, што яна не такая ўсебаковая, як у «Прамове Мялешкі». Нам здаецца, «Ліст да Абуховіча» ў параўнанні з «Прамовай Мялешкі» з'яўляецца крокам наперад у мастацкім развіцці нашай літаратуры, бо ў ім заганы феадальнага грамадства сабраны ў адной асобе, якая, такім чынам, выступае як мастацкі тып, што было новым у тагачаснай беларускай літаратуры.

Беларуская літаратура ніколі не замыкалася ў вузкіх нацыянальных рамках. Яна заўсёды мела шырокія інтэрнацыянальныя сувязі не толькі з літаратурамі суседніх народаў, але і з усёй сусветнай літаратурай. Гэта ўзбагачала яе новымі ідэямі і вобразамі і ў той жа час не сцірала яе самабытны характар. Вось чаму асабліва каштоўнымі ў раздзеле аб перакладной літаратуры XV—XVII стагоддзяў (аўтар Л. Цімашкова) з'яўляюцца назіранні над тым, як аўтары перакладаў на беларускую мову рыцарскіх раманаў, гістарычных аповесцей і іншых твораў перапрацоўвалі іх згодна з гістарычнымі ўмовамі жыцця свайго народа, яго маральна-эстэтычнымі поглядамі і мастацкімі густамі.

Заключны раздзел першага тома — «Літаратура другой паловы XVII—XVIII стагоддзяў» (аўтар П. Ахрыменка) — абвяргае бытаваўшую раней думку аб тым, быццам ва ўмовах наступіўшага заняпаду грамадска-палітычнага і культурнага жыцця беларуская літаратура спыніла сваё развіццё. П. Ахрыменка пераканаўча даводзіць, што і ў гэты перыяд адбывалася далейшае станаўленне беларускай літаратуры, ішоў працэс яе ўсё большай нацыянальнай крышталізацыі.

На жаль, у даследаванні П. Ахрыменкі нічога не сказана аб тых вялікіх зменах у класавым складзе беларускага народа, якія адбываліся ў гэты час і якія аказалі вялікі ўплыў на характар усёй далейшай нашай дакастрычніцкай літаратуры.

У «Тэзісах рэферата па нацыянальным пытанні» У. І. Леніна (1914) ёсць такі выраз: «мужыцкія нацыі». Да такіх нацый, бясспрэчна, адносіліся і беларусы. Менавіта ў XVII—XVIII стагоддзях і адбываўся ўзмоцнены працэс ператварэння беларусаў у мужыцкую нацыю. У гэты час яны страцілі і свой гандлёвы клас, які быў выціснуты яўрэйскай буржуазіяй, і сваіх феадалаў, якія адгарадзіліся ад народа прынятай імі каталіцкай верай і засвоенай імі польскай культурай і мовай. Селянін стаў адзіным носьбітам беларускай народнасці, культуры і мовы. І гэта адразу знайшло свой адбітак у літаратуры XVIII стагоддзя. У ёй, асабліва ў прозе (нядаўна знойдзеныя дзве «Прамовы Русіна») і ў драматургіі («Камедыя» К. Марашэўскага) усё часцей з'яўляецца беларускі селянін са сваім адметным светапоглядам, са сваёй яскравай нацыянальнай выразнасцю, са сваёй жывой і вобразнай мовай. Усё гэта збліжае літаратуру XVIII стагоддзя з літаратурай XIX стагоддзя, і нам здаецца, што гісторыю новай беларускай літаратуры трэба пачынаць не з XIX, а з XVIII стагоддзя.

II.

Другі том, прысвечаны літаратуры XIX і пачатку XX стагоддзяў, адкрываецца змястоўным артыкулам А. Мальдзіса, які дае вельмі яскравае ўяўленне аб цяжкай і гераічнай гісторыі беларускай літаратуры ў XIX стагоддзі. Аўтар падкрэслівае вялікае прагрэсіўнае значэнне далучэння Беларусі да Расіі ў канцы XVIII стагоддзя, якое вывела Беларусь з эканамічнай дэградацыі і культурнага заняпаду. Аднак царскі ўрад пакінуў некранутымі неабмежаваныя правы польскіх феадалаў над беларускім сялянствам, і жыццё апошняга па-ранейшаму заставалася цяжкім. Разам з паланізатарствам, якое не толькі не спынілася, але яшчэ больш узмацнілася ў пачатку XIX стагоддзя, праводзілася русіфікатарская палітыка царскага самадзяржаўя. Усё гэта стварала асабліва неспрыяльныя ўмовы для развіцця беларускай літаратуры. І тым не менш яна не загінула, прадэманстраваўшы яшчэ раз сваю выключную жыццяздольнасць.

Яскравым абвяржэннем пашыраных у той час хлуслівых сцвярджэнняў аб штучнасці і непатрэбнасці беларускай літаратуры з'явіліся ананімныя творы. Народ, пазбаўлены сваёй нацыянальнай інтэлігенцыі, сам узяўся за стварэнне сваёй нацыянальнай літаратуры. Ананімныя вершы, апавяданні, гутаркі, сатырычна-парадыйныя паэмы карысталіся вялікай папулярнасцю ў народзе, перадаваліся з вуснаў у вусны і дзякуючы памяці народнай трапілі пазней у друк. Нам здаецца, што разгляд ананімных твораў трэба было б вылучыць у асобны раздзел. Гэтым было б лепш падкрэслена іх значэнне, як першых твораў новай беларускай літаратуры, якая ў першай палове XIX стагоддзя была пераважна, а ў другой палове ў значнай ступені ананімнай.

А. Мальдзіс справядліва гаворыць пра адзіны верш П. Багрыма «Заграй, заграй, хлопча малы», што «аднаго гэтага твору дастаткова, каб імя яго аўтара засталося ў гісторыі беларускай літаратуры». Сапраўды, гэты верш паказвае, што ў асобе Паўлюка Багрыма, талент якога быў задушаны жорсткай салдатчынай, Беларусь ужо ў першай палове XIX стагоддзя магла б мець свайго вялікага паэта.

Важную ролю ў станаўленні беларускай літаратуры XIX стагоддзя адыгралі пісьменнікі і фалькларысты А. Рыпінскі, Я. Чачот, Я. Баршчэўскі. Некаторыя з іх, захопленыя ў маладосці польскім нацыяналізмам, у далейшым ад яго пазбаўляліся. Так, А. Рыпінскі ў пачатку лічыў Беларусь неаддзельнай часткай Польшчы, а беларускую мову — дыялектам польскай. У канцы ж свайго жыцця ён гаварыў, што «беларусам няма патрэбы гарнуцца да Польшчы». Нельга, аднак, пагадзіцца з А. Мальдзісам, калі ён сцвярджае, што творы гэтых пісьменнікаў, асобныя творы В. Дуніна-Марцінкевіча, напісаныя па-польску, «не належаць беларускай літаратуры ў поўным сэнсе гэтага слова». Мова не заўсёды з'яўляецца вызначальнай прыкметай нацыянальнай прыналежнасці пісьменніка. Трэба ўлічваць канкрэтныя гістарычныя ўмовы, у якіх жыў і тварыў той ці іншы пісьменнік. Ва ўмовах забароны беларускага друку беларускія пісьменнікі вымушаны былі пісаць па-польску. Напісаныя на беларускім матэрыяле, гэтыя творы ўспрымаліся як беларускія. Сучаснік Я. Баршчэўскага М. Грабоўскі, напрыклад, выказванне якога прыводзіць А. Мальдзіс, гаварыў, што хаця «Шляхціц Завальня» напісаны на польскай мове, у кожным яго слове «чуецца беларус». Усё гэта дае падставы залічаць да беларускай літаратуры многія творы, напісаныя беларускімі пісьменнікамі на польскай мове.

З артыкула А. Мальдзіса ясна відаць, што беларуская літаратура XIX стагоддзя — гэта не плён паасобных адзіночак, а вынік масавага літаратурнага руху. Ф. Савіч, І. Легатовіч, П. Вуль, В. Суліма-Савіч-Заблоцкі, В. Каратынскі, А. Бяроза, А. Солтан, З. Трыжачкоўская, Я. Шэмет-Палачанскі — вось далёка не поўны пералік тых, хто ў той ці іншай ступені садзейнічаў развіццю роднай літаратуры. Каб не загінула амаль поўнасцю багатая спадчына А. Абуховіча, А. Вярыгі-Дарэўскага, Ф. Тапчэўскага, дык у іх асобе мы мелі б буйнейшых беларускіх пісьменнікаў XIX стагоддзя. Важна таксама падкрэсліць, што гэтыя пісьменнікі жылі ў розных месцах Беларусі, а гэта сведчыць аб тым, што беларускі літаратурны рух у XIX стагоддзі ахопліваў усю яе тэрыторыю.

Развіццё беларускай літаратуры ішло ў цеснай сувязі з развіццём беларусазнаўства. Выдатныя працы мовазнаўцаў, фалькларыстаў, этнографаў і гісторыкаў (І. Насовіч, Е. Раманаў, М. Нікіфароўскі, Я. Карскі, М. Доўнар-Запольскі, А. Сапуноў і інш.), як падкрэслівае А. Мальдзіс, адыгралі важную ролю ў абуджэнні шырокай грамадскай цікавасці да беларускай гісторыі, культуры і літаратуры.

Рашаючым, пераломным момантам у нашай гісторыі было паўстанне 1863 года, якое, па сутнасці, з'явілася рэвалюцыйным адкрыццём Беларусі, бо менавіта з гэтага часу аб ёй загаварыла сусветная грамадскасць. А. Мальдзіс даў вычарпальны аналіз публіцыстыкі К. Каліноўскага, кіраўніка паўстання на Беларусі, аўтара «Мужыцкай праўды» і «Лістоў з-пад шыбеніцы». Публіцыстыка К. Каліноўскага, якая закранула ўсе набалелыя пытанні часу, рэвалюцыйная па зместу і духу, звернутая непасрэдна да народа і напісаная вобразнай беларускай мовай, як і яго практычная рэвалюцыйная дзейнасць, аказала велізарнейшы ўплыў на абуджэнне сацыяльнай і нацыянальнай свядомасці беларускага народа.

Галоўным момантам у гісторыі беларускай літаратуры XIX стагоддзя было ўстанаўленне ў ёй прынцыпаў мастацкага рэалізму. Вось чаму гэты працэс знаходзіцца ў цэнтры ўвагі даследчыкаў.

В. Жураўлёў, адзначаючы ў творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча элементы рамантызму і сентыменталізму, пераканаўча паказвае, што галоўнымі ў ёй былі рэалістычныя тэндэнцыі, што пісьменнік дамогся «лепшых мастацкіх вынікаў там, дзе прытрымліваўся рэальных асноў жыцця, рабіў спробы рэалістычнай абмалёўкі чалавечых характараў і аналізу сацыяльных абставін».

(Заканчэнне на 3-й стар.).

НАВОШТА ТАБЕ РАДЫЁ, ДРАМАТЫЧНЫ АРТЫСТ?

Л. БРАНДАБОЎСКАЯ

«ДАЕ магчымасць сутрэцца з новай, разнастайнай драматургіяй...»; «Можна паэксперыментаваць, выпрабаваць сябе...», «У тэатры ў мяне даўно творчы прастой, а тут іграю і многа», «Спрабую сябе ў рэжысуры», «Цікава! Бліжэй да слухача», «Нядрэнная дабаўка да зарплаты...», «Тэатральныя рэжысёры мяне «не бачаць» або «бачаць» толькі ў масоўках, а радыёрэжысёры займаюць у паўнацэнных ролях», «Магчымасць сыграць зусім новыя яшчэ «цёпленькія творы», «Няма ўзроставага цэнзу...» «Ролі!!!..»

Адным словам, колькі людзей — столькі і адказаў. Аднолькавых амаль не бывае. Здаецца, у кожнага свая прычына, сваё захапленне, падначальваючыся якому адпраўляецца акцёр на радыё... Але ўсе гэтыя прычыны толькі намінальна розныя, а, па сутнасці, калі вынесці за дужкі довад «нядрэнная дабаўка да зарплаты», які адчуваецца ў некаторых адказах—галоўная прычына ўсё ж такі адна: імкненне да творчасці.

Ці можаце вы ўявіць сабе акцёра, які не іграе? Спевака, які не спявае? Балерыну, якая не танцуе?.. Вакалізы, клас — яны падтрымліваюць «форму» опернага і балетнага артыста. Драматычны акцёр не мае такой магчымасці, хіба толькі прыдумае сабе трэнаж...

І ўсё-такі проста захоўваць форму да пары да часу — слабае суцяшэнне. А калі яны прыйдуць, пара і час? І калі вельмі позна? Акцёр не можа, як пісьменнік, складваць у стол прадуманае, выпакутаванае, знойдзенае — яно нідзе не фіксіруецца, толькі ў яго акцёрскіх мозгу і сэрцы. Час няўмольны, і настае дзень, калі яму ўжо нельга даручыць ні Рамео, ні Гамлета, ні Чацкага... Лёгка ўявіць сабе адчуванне мастака, асуджанага на творчы застой: мы, гледачы, засмучаемся, падлічваючы страчаныя дні таленавітага акцёра — а як жа яму самому?

Ці не таму яны і ідуць на радыё, якое дае магчымасць пастаянна іграць?

Вядома, для ўдачы на радыё акцёру патрэбны перш за ўсё талент і творчая добрасумленнасць. Як гавораць вопытныя радыёрэжысёры, слабога акцёра не выратуе мікрафон. Але мы гаворым пра здольных...

І вось ён прыйшоў на студыю стомлены пасля рэпетыцыі ў тэатры, іншы раз усхваляваны няўдачай, пусты, як шарык, з якога выпусцілі паветра... Але акцёр не быў бы акцёрам, калі б не мог зняць з сябе на нейкі час напружанне, сабрацца і настроіцца на хвалю новай работы. І радыёрэжысёр, і калегі-акцёры — усе разумеюць яго і дапамагаюць непрыкметна, але адчувальна...

Я, вядома, намалявала ідылічную карціну: стомленасць, спустошанасць, потым — катарсіс,— і можна прыступаць да творчасці, ствараць чарговы шэдэўр. Не, рэчаіснасць не такая. Не так лёгка і проста «ўвесці ў берагі» акцёра, пераадолець яго ўнутранае супраціўленне новаму матэрыялу. Даводзіцца часам і разбіваць лёгкадумныя адносіны да «халтуркі». Я гавару «часам», бо, як правіла, акцёры любяць і паважаюць радыё, працуюць добрасумленна. Нездарма Вольга Уладзіміраўна Галіна так турбавалася, ці добра яна запісалася ў невялікай ролі ў «Героі нацыі» Э. Самуйлёнка, нездарма трывожыцца за свае запісы С. Станюта. Да гэтага часу работнікі радыё з захапленнем успамінаюць, як рэпеціравалі Б. Платонаў і Г. Глебаў, памятаюць маленькія «радыё-шэдэўры» Л. Ржэцкай, С. Станюты, Л. Рахленкі, Г. Макаравай, З. Стомы... Выпрацаваная гадамі прывычка даводзіць ролю да дасканаласці, дысцыплінаванасць, сабранасць, адказнасць — і здольнасць да творчасці, якая не падзяляе ролі на буйныя і малыя, галоўныя і другарадныя.

Я памятаю адну рэпетыцыю рэжысёра М. Троіцкай. Артысты Г. Макарава, С. Хацкевіч і З. Стома рэпеціравалі інсцэніроўку маленькага апавядання «Лютае парасё», рэпеціравалі з вялікай паглыбленасцю ў матэрыял, з тэмпераментам, захопленасцю.

І такая паўната творчага жыцця паявілася ў гэтай радавой рэпетыцыі, такое захапленне работай, што нават падгледзець гэты працэс было сапраўдным задавальненнем, і так было страшна — не перашкодзіць бы!..

Калі Л. Рахленка ставіць «Бацькаўшчыну» — ён наталяе свой голад па рэжысуры. Але выбірае той твор, які патрэбен яму, як мастаку, каб выказацца. Калі З. Браварская захапляецца радыёрэжысурай — значыць, знайшла тут магчымасць выявіць яшчэ адзін бок свайго творчага «я».

Усё гэта і вядзе іх на радыё?

Калі Л. Давідовіч іграе галоўную ролю ў радыёспектаклі «Вераснёвая ноч» — гэтая роля ўзбагачае рэпертуар таленавітай артысткі, актыўна занятай у тэатры. І Галіна Талкачова ў «Вашынгтонскай гісторыі», і М. Захарэвіч у спектаклі «На струнах буры» шукалі для сябе той глыток чыстага паветра, які так патрэбны гэтым здольным актрысам, незаслужана ў апошні час забытым рэжысёрамі тэатра. На радыё «бачаць» Уладзіміра Рагаўцова, шчодра даручаюць яму складаныя ролі — ён запомніўся дэбютам на радыё ў «Пісьмах Сашы Буніна». Па традыцыі ён іграе многа, хоць не заўсёды так паспяхова, як у «Пісьмах». Пасля доўгіх, цяжкіх гадоў у тэатры знайшла сябе як радыёактрыса і радыёрэжысёр Галіна Уладамірская. Асабліва добра чытае яна вершы. Генадзь Аўсяннікаў вынаходліва сыграў мноства камедыйных роляў. С. Мацюкевіч, М. Пятроў, А. Бендава, А. Рынковіч — акцёры, якім радыё дае каштоўную магчымасць іграць. Чуем мы і галасы Юрыя Сідарава, Расціслава Янкоўскага, Юрыя Сцяпанава. Шкада толькі, што рэдка выступае перад мікрафонам Аляксандра Клімава, ды і наогул многія цікавыя акцёры Рускага тэатра БССР імя М. Горкага.

І масцітыя, і пачынаючыя — усе яны не толькі разнастаяць свае ролі. Можа, галоўнае, што іх аб'ядноўвае — гэта багатыя магчымасці мікрафона, славутая «спецыфіка радыё», дзе ўсё рэалізуецца ў гуку.

Той, хто слухаў «Бацькаўшчыну», напэўна, памятае паэтычны свет, у які мы ўвайшлі з першых гукаў рынка, з песні сляпцоў «пакрый, божа, зямлю травою...», з першых слоў Леапольда Гушкі (Б. Уладамірскага). У яго голасе гучаў адчай чалавека, якому ўжо і траціць няма чаго... Складаны, кантрастны, трагічны голас Гушкі стаў для акцёра сур'ёзным этапам, які адкрыў перад ім свет новых вобразаў...

Удумлівы акцёр чэрпае з радыё і перадае нам, слухачам, бясконца многа. Успомніце «Вераснёвую ноч» па апавяданні Кузьмы Чорнага, пастаўленую М. Троіцкай, — там ёсць не сыграная, а літаральна праспяваная Ліліяй Давідовіч роля Агаты. Проста дзіва, як умее Давідовіч з нешматслоўнай ролі ствара рыць паэтычны, тонкі, ярка нацыянальны характар, такі яркі, што можна «ўбачыць» кожны рух, кожны жэст Агаты, яе ўсмешку, бляск вачэй...

А паэзія? Як хораша яна гучыць на радыё! Нішто не адцягвае ўвагі — ні міміка, ні жэсты акцёра, гучыць толькі «чыстае слова». І як гэта важна акцёру — застацца сам-насам са слухачом, без куліс, сафітаў, дэкарацый, усё ўзяць на сябе, даць слухачу адчуць і зразумець паэзію па інтанацыі, дыханні, паўзах... І сам акцёр пачынае з асаблівай ласкай ставіцца да слова, якім часам пагарджае ў мітусні тэатральных будняў.

Многае робіцца на радыё для таго, каб гучалі вершы — але маглі б быць больш разнастайныя вершаваныя цыклы, больш можна было б прадставіць паэтаў, арганізаваць перадачу «любімыя вершы акцёра», напрыклад, А. Клімава чытае вершы, якія больш за ўсё яе хвалююць.

Чытаюць Віктар Тарасаў, Ганна Абуховіч, Леанід Рахленка... Якой радасцю былі б для слухачоў і для акцёраў такія вечары!

Для акцёра радыёспектакль — гэта шчаслівы выпадак гаварыць з шырокай аўдыторыяй, увахо дзіць у кожны дом. Побач з тэатральнымі спектаклямі ў нас ёсць любімыя радыёспектаклі. Забытая п'еса «Збянтэжаны Саўка» была знойдзена, інсцэніравана і пастаўлена радыёрэжысёрам М. Троіцкай. П'есы Э. Самуйлёнка, К. Чорнага, К. Крапівы, «Людзі на балоце» І. Мележа, раманы І. Навуменкі, В. Быкава, М. Лобана, І. Шамякіна, аповесці А. Асіпенкі. У. Мехава — ставіліся і ставяцца на радыё. Надзвычай шчодра прадстаўлена тут маладая беларуская літаратура. У актыве радыё і беларуская радыёаперэта, сыграная драматычнымі акцёрамі, і многа арыгінальных радыёп'ес — такое шырокае знаёмства акцёраў з сучаснай і класічнай літаратурай рэспублікі ўзбагачае іх незвычайна.

Радыёакцёр мае яшчэ адну перавагу — як гучыць яго голас, столькі гадоў і герою.

Калі М. Захарэвіч у спектаклі «На струнах буры» сыграла Цётку — актрысе давялося пражыць са сваёй гераіняй доўгае жыццё. А голас не загрыміруеш. Задача патрабавала немалога напружання душэўных сіл актрысы і, вядома, захапляла яе. А вынікам была несумненная ўдача — актрыса паказала гераіню на дзіва прыгожым чалавекам, парывістай і цэльнай асобай.

Але радыёспектакль патрабуе і асобага кантролю «на сучаснасць». Творы, якія інсцэніруюцца на радыё, заўсёды трапляюць туды раней, чым новыя п'есы — у тэатр. Натуральна, што і радыёрэжысура хутка рэагуе на новае, зразумела, што павінен апаратыўна выпрацоўвацца і новы падыход да матэрыялу, новыя формы. Адчуванне новага вельмі неабходна і радыёакцёру. Апрача таго, даводзіцца ўвесь час памятаць, што радыё — каварная штука: архаізм, нядбайнасць, няўдача — непапраўныя, «сляды злачынства» застаюцца надоўга. Некаторыя радыёпастаноўкі зараз слухаеш з недаўменнем — гэта ўжо цэлае «радыёабвінавачванне»: педаліраванне, дэкламацыя, саладжавасць музычных пракладак, цэлы букет штампаў — і тэатральных, і «радыйных». Не сакрэт, што многія творы могуць маральна старэць. Але ўсё-такі сапраўднае — застаецца...

Радыёрэжысёры не толькі выкарыстоўваюць даўно вядомыя акцёрскія дадзеныя, але і адкрываюць у выканаўцах яшчэ не адкрытае тэатрам. Гэта прадмет іх асобай гордасці — па-новаму паказаць акцёра такім, якім мы яго яшчэ не ведалі. І такое творчае спаборніцтва — вельмі плённае. Ёсць і яшчэ адзін добры пачын — у радыёспектаклях займаць студэнтаў тэатральнага інстытута. Зноў жа — умовы ўзаемавыгадныя: радыё выхоўвае сабе радыёакцёраў. Ну, а студэнты... Хутка і ім давядзецца адказваць на гэтае пытанне: «Навошта табе радыё, драматычны акцёр?»

ПЕРШЫ КАДР

ШЧАСЛІВАЙ ДАРОГІ, «ШЧАСЛІВЫ ЧАЛАВЕК»

Гэтымі днямі ў павільёнах кінастудыі «Беларусьфільм» пачаліся здымкі новага мастацкага фільма «Шчаслівы чалавек» па сцэнарыі Фёдара Конева. Ставіць фільм рэжысёр Ігар Дабралюбаў, ужо знаёмы гледачам па стужках «Іду шукаць» і «Іван Макаравіч».

Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» В. Салаўёў сустрэўся з І. Дабралюбавым. Вось што ён расказаў.

— Фільм, які мы пачалі здымаць, прысвечаны нашай сённяшняй моладзі, юнакам і дзяўчатам шасцідзесятых гадоў. Гэта для іх і аб іх. Які ты, наш сучаснік, што для цябе самае галоўнае, — вось пытанні, якія мы ставілі перад сабой і на якія нам хочацца адказаць.

А вось змест будучага фільма.

Як снег на галаву, нечакана вяртаецца ў родны горад, да сяброў юнацтва, да дзяўчыны, якую кахае, неўтаймаваны фантазёр і выдумшчык Дзіма. Вяртаецца з Поўначы, дзе працаваў, дзе многаму навучыўся. Яго сустракаюць так, быццам нічога не змянілася за гэтыя гады. Але гэта не так... Тое-сёе змянілася з дня яго ад'езду. Вольга, тая самая дзяўчына, дзеля якой ён прыехаў, — нявеста яго сябра, Мікіты. Балюча ад гэтага Дзімку, вельмі балюча, але ніхто і не здагадваецца аб гэтым. Ён шчыра рады за сябе, за сяброў, за тое, што яны зноў усе разам. Ён верыць у непарушнасць дружбы.

Ідзе Дзімка рабочым на будоўлю, якой камандуе Мікіта, у брыгаду ціхага і рабацяшчага Маслава — бацькі Вольгі і яе адзінаццаці братоў і сясцёр. Ён вельмі здольны, працуе з выдумкай, з агеньчыкам, у крыўду сябе не дасць і іншых таксама. Таму хутка Дзімка становіцца незамянімым чалавекам, як кажуць, душой брыгады. Але і ў мітусні спраў і турбот не можа ён забыць Вольгу, сваё першае каханне, ды толькі не здагадваецца аб гэтым ніхто. А Вольга? Усё ў ёй пераварочваецца з яго прыездам, і аказваецца, што нікуды не дзелася былое, проста дрымала ў ёй каханне, чакала яго, чакала...

Хвалюючай паэтычнасцю, сонечнасцю і чысцінёй чалавечых пачуццяў напоўнена гэта няхітрая аповесць. Шчыра кажучы, я палюбіў яе герояў. Яны не могуць не палюбіцца, таму што прыйшлі на старонкі сцэнарыя з жыцця.

Здымкі фільма пачаліся ўжо. Нашу групу можна сустрэць на плошчах і вуліцах сталіцы. Ролю галоўнага героя— Дзімы будзе выконваць акцёр Ленінградскага Дзяржаўнага тэатра камедыі Вячаслаў Захараў.

На ролю Мікіты мы запрасілі вядомага гледачам па многіх стужках акцёра Малога тэатра Віталя Каняева.

На адну з жаночых роляў — маці Вольгі, мы нагледзелі папулярную актрысу з «Масфільма» Валянціну Уладзіміраву.

Ідзе рэпетыцыя першага кадра «Шчаслівага чалавека». Рэжысёр Ігар Дабралюбаў і актрыса Эльвіра Осіпава.

У фільме не будзе традыцыйнага любоўнага «трохкутніка», не будзе падзелу на станоўчых і адмоўных герояў, — хочацца, каб у нас дзейнічалі звычайныя і ў той жа час духоўна багатыя, высакародныя людзі, якія не пазбаўлены і пэўных недахопаў.

Мне, я лічу, вельмі пашанцавала: у сцэнарным матэрыяле Ф. Конева шчасліва спалучаюцца сур'ёзныя, гумарыстычныя і лірычныя інтанацыі, і ў цэлым увесь ён пакідае пачуццё жыццесцвярджальнай мелодыі, прасякнутай светлым аптымізмам, перакананасцю ў правільнасці думак і спраў нашага маладога сучасніка.

Калектыў у нас, можна сказаць, «стары». Справа ў тым, што з аператарам Дзмітрыем Зайцавым і кампазітарам Рафаілам Хозакам мы працавалі разам на «Іване Макаравічу». Мы добра ведаем адзін аднаго і разумеем з паўслова, што вельмі важна ў рабоце.

Я не ведаю, як бы мы абыходзіліся без нашага «маторнага» дырэктара Лявона Шчаглова, які цягне на сабе вельмі цяжкі «воз» матэрыяльных цяжкасцей у працэсе здымак.

Здымкі нашага фільма будуць праходзіць у Мінску і іншых гарадах рэспублікі. Асабліва многа думаем зняць у Гродна. Менавіта там мяркуем здымаць асноўныя эпізоды з жыцця нашых герояў.

Мы спадзяёмся на ўдачу, але добра разумеем, што прыходзіць яна не проста, што шукаць яе трэба доўга і настойліва. Мы адпраўляемся ў нялёгкую дарогу і пастараемся зрабіць усё, каб у канцы дарогі нам пашчасціла.

СТАЛАСЦЬ НАРОДНАГА ТЭАТРА

Не так даўно калектыў Ашмянскага народнага тэатра адзначыў свой дзесяцігадовы юбілей.

Гісторыя тэатра пачынаецца значна раней, з таго дня, калі пры раённым Доме культуры невялічкая група аматараў драматычнага мастацтва арганізавала гурток. Было гэта ў першыя пасляваенныя гады. Гурткоўцы шукалі цікавыя п'есы, выступалі перад жыхарамі раённага цэнтра, ездзілі па вёсках. Да 1959 года ўжо склаўся трывалы рэпертуар з п'ес розных жанраў. Тут і «Паўлінка» Янкі Купалы, «Раскінулася мора шырока» У. Вішнеўскага, «Несцерка» В. Вольскага, і іншыя.

Зараз тэатрам кіруе рэжысёр А. Міхеенка. Тут наладжаны рэгулярныя заняткі па майстэрстве акцёра, сцэнічнай мове, фехтаванні, рытміцы. Пачала працаваць студыя, дзе рыхтуюцца маладыя акцёры для папаўнення тэатра.

Ашмянскі народны тэатр добра ведаюць не толькі ў нашай рэспубліцы. Не так даўно самадзейныя артысты на Вільнюскім тэлебачанні паказалі п'есу У. Вішнеўскага «Раскінулася мора шырока». Пабываў тэатр на гастролях у санаторыі «Нарач», у калгасах Астравецкага і іншых раёнаў Гродзенскай вобласці. Гледачы змаглі азнаёміцца з п'есамі ў якіх на першым плане савецкая рэчаіснасць, і п'есы гераічна-рамантычнай думкі.

За плённую працу над спектаклямі калектыў тэатра ўзнагароджаны многімі дыпломамі і граматамі журы рэспубліканскага агляду мастацкай самадзейнасці. Зараз ашмянцы рыхтуюць новы спектакль па п'есе В. Зуба «Юнацтва рыцара рэвалюцыі», прысвечаны першаму чэкісту Феліксу Эдмундавічу Дзяржынскаму.

В. ЗОРЫН.

РАСКОПКІ «БЕРЭСЦЬЕ»

Даўно прыцягвае да сябе ўвагу археолагаў тэрыторыя Валынскага ўмацавання Брэсцкай крэпасці ля ўпадзення левага адтока Мухаўца ў Заходні Буг. Яшчэ ў старажытнарускім і Іпацьеўскім летапісах (1019 года) упамінаецца старажытнае Берэсцье, якое ўзнікла як драўляна-земляное ўмацаванне. Паводле меркавання археолагаў, яно ўзнікла ў XI—XIII стагоддзях.

Сярод знаходак, якія ўдалося адкапаць, фрагменты вырабаў з металу і дрэва, шкляныя бранзалеты, насланні драўляных жылых і гаспадарчых пабудоў. Шмат знойдзена касцей буйных і дробных хатніх жывёлін, скураныя ножны, розныя хатнія рэчы.

Раскопкі працягваюцца. Яны дадуць магчымасць удакладніць час зараджэння старажытнага горада, дапамогуць вызначыць яго значэнне як старажытнага гандлёвага цэнтра.

«РАДАСЦЬ» — ГОСЦЬ ФРАНЦУЗАЎ

Гэтыя здымкі артысты ансамбля «Радасць» прывезлі з Францыі.

Брэсцкі народны танцавальны ансамбль «Радасць» нядаўна напаткала-такі сапраўдная радасць—яму выпаў гонар прадстаўляць нашу краіну на Міжнародным фестывалі фальклорнага мастацтва ў Францыі.

Некалькі дзён назад брэсцкія танцоры вярнуліся дамоў. Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» сустрэўся з кіраўніком ансамбля Анатолем Міхайлавічам Вараб'ёвым і папрасіў яго расказаць пра фестываль, пра выступленні беларускіх танцораў...

— Уражанняў так многа, што адразу нават неяк цяжка іх сістэматызаваць. Калі гаварыць коратка — сваімі выступленнямі мы задаволены, прайшлі яны на рэдкасць паспяхова.

Анатоль Міхайлавіч дастае вялікі стос французскіх газет. На іх старонках—беларускія хлопцы і дзяўчаты ў нацыянальных касцюмах. Вялізныя загалоўкі: «Брэсцкі ансамбль «Радасць» чаруе гледачоў», «Трыумф рускіх» і г. д. і г. д.

— Фестываль быў на рэдкасць прадстаўнічым—у ім прынялі ўдзел прадстаўнікі больш чым дваццаці краін свету, у тым ліку, усіх еўрапейскіх сацыялістычных. Адным словам, было на што паглядзець, з чым параўнаць.

Працягваўся фестываль тры тыдні. За гэты час мы далі васемнаццаць канцэртаў і самастойных, і ў агульнай праграме з іншымі калектывамі. Так што выступаць даводзілася ледзь не кожны дзень. У гэты своеасаблівы марафон мы ўключыліся адразу, як толькі прыляцелі ў Парыж, дзе пераселі ў аўтобус, на якім зрабілі імклівы чатырохсоткіламетровы марш на захад Францыі. У той жа вечар далі першы канцэрт.

Цяпер раскажу з чым мы прыехалі. Перш-наперш пазнаёмілі французскую публіку з нашым беларускім мастацтвам. На біс выконваліся вянок беларускіх народных танцаў, «Лявоніха», вельмі цёпла прымаліся і рускі танец «За ваколіцай», «Рускі сувенір», украінскі гапак, малдаўская рапсодыя.

Французскія гледачы экспансіўныя, шчырыя, вельмі тонка адчуваюць прыгожае. Доўга-доўга будзе помніцца, як цёпла прымалі яны нас, як не адпускалі са сцэны.

І, наогул, кожны дзень, кожную гадзіну, свабодную ад канцэртаў, мы адчувалі гасціннасць гаспадароў, добразычлівасць простых французаў. Было шмат цікавых сустрэч проста на вуліцах, дзе мы знаёмілі жыхароў са сваім мастацтвам, у дамах, куды нас запрашалі, на прыёмах у мэрыях.

Вельмі карысным і цікавым было для нас знаёмства з мастацкімі калектывамі, якія ўдзельнічалі разам з намі ў фестывалі. Многія з іх прыехалі з краін, дзе фальклорнае мастацтва надзвычай багатае. Каго маглі пакінуць абыякавымі вогненныя танцы кубінцаў і мексіканцаў, або нашых суседзяў—палякаў.

Мы шчыра пасябравалі з многімі ўдзельнікамі фестывалю. Там, у Францыі, мы яшчэ раз упэўніліся, якую вялікую павагу да Савецкага Саюза, да савецкіх людзей носяць у сваіх сэрцах простыя людзі ва ўсіх кутках зямлі.

Хутка праляцела дваццаць дзён. Зноў Парыж. Чароўны, незабыўны Парыж. З бетоннай дарожкі парыжскага аэрадрома ўзлятае самалёт і бярэ кірунак на Усход. Бывай, Францыя. Добры дзень, дарагая Радзіма!

РАЗДЗЕЛ З АПОВЕСЦІ

Зараз я працую над аповесцю з жыцця франтавікоў-зенітчыкаў, якія прымалі ўдзел у вызваленні Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў летам 1944 года. Героі твора—людзі майго пакалення, тыя, каму дваццаць пяць гадоў таму назад было семнаццаць-васемнаццаць, тыя, чыё духоўнае і фізічнае ўзмужненне адбывалася ў складаных абставінах цяжкіх, бесперапынных баёў.

Прапаную ўвазе чытачоў газеты «Літаратура і мастацтва» раздзел з гэтай аповесці.

АЎТАР.

Параход, што асеў па самую ватэрлінію, ішоў натужна, але ўпарта; чымсьці ён нагадваў заезджаную, недалужную клячу, у якой засталося толькі звычнае жаданне дагадзіць гаспадару, а сілы дарэшты растрачаны на дарогах, што зніклі недзе ў сівой, туманнай далечыні; і цяпер брыдзе яна, старая і струджаная, абыякава перастаўляючы ногі і гэтак жа абыякава памахваючы нізка апушчанай бяздумнай галавой. Зрэдку ўнутры парахода нешта нервова ўздрыгвала, і тады корпус яго дробна-скрыпуча дрыжаў; і гэта таксама было падобна на тое, як калі б тую клячу, не зважаючы на яе недалужнасць, балюча сцебанулі дубцом: не маючы сіл ні прыспешыць крок, ні ўбрыкнуць крыўдзіцеля, яна толькі сутаргава збірае ў зморшчыкі скуру — там, дзе застаўся ад дубца пісяг.

З трума цягнуўся-выплываў прастуджаны хрып гармоніка, выскокваў дробны, падобны на шчоўканне кастан'ет, перастук — Крыстас падыгрываў Суржыкаву на лыжках. Хвіліну назад, выходзячы з трума, Сяргей бачыў іх абодвух. Суржыкаў, прыціснуты да карабельнай абшыўкі прынамсі адразу дзвюма ротамі, сядзеў на кучы рэчавых мяшкоў і шынельных скруткаў і, схіліўшы стрыжаную галаву, выціскаў са сваёй саратаўкі апошні дух; Крыстас, умасціўшыся побач, барабаніў паўтузінам размаляваных драўляных лыжак — адной па адной, па сваіх каленях, грудзях, па костачках пальцаў.

Суржыкаў быў першы, каго запомніў Сяргей яшчэ ў станіцы, у ваенкамаце. Адпраўка навабранцаў была прызначана на шэсць гадзін вечара, прыёмная камісія працавала з раніцы. Да ўсходу сонца прасторны ваенкаматаўскі двор быў застаўлены коньмі і калясьмі з хутароў, запруджаны прызыўнікамі і іх сваякамі. На падводах, старанна ахінуўшыся чорнымі хусткамі, сядзелі маткі і аб чымсьці паціху гутарылі з сынамі альбо, тужліва падціснуўшы вусны, моўчкі глядзелі на іх сухімі, самотна-ўзрушанымі вачыма. Усё, да апошняй слязы, было выплакана за ноч і не было чым прытушыць у тых вачах тлеючую цёмную горыч: усяго ж два месяцы назад з гэтага двара праводзілі яны ў салдаты старэйшых, васемнаццацігадовых, усяго толькі на год старэйшых.., а праз тры тыдні на многіх парогах спатыкнуліся бедалагі-паштальёны, несучы ў хаты страшныя, няма страшнейшых, паперкі: загінуў смерцю храбрых у баях за Мацвееў курган... Што там і за курган такі — амаль усе палеглі на ім... Лашчылі, песцілі поглядамі сыноў сваіх маткі, зноў і зноў, захлёбваючыся, пачыналі гаварыць недагаворанае і змаўкалі, калі выходзіў на ганак, каб падаць чарговую каманду, ваенком — кульгавы, стомлены афіцэр з барвовым рубцом праз усю шчаку і з ардэнамі на грудзях. Глядзелі на яго жанчыны са страхам і павагай: давялося яму, відаць, не на адным кургане пабываць, грэх не паважаць яго, ды толькі і другое не ішло з галавы — гэта ж ён з маўклівай жорсткасцю адбірае ў іх дзяцей і пасылае на тыя смяртэльныя курганы....

Ля самага ганку сабраныя з усёй станіцы цырульнікі бясплатна і пад нулёўку стрыглі навабранцаў, а тыя, змахваючы валасы з каўняроў, саромячыся саміх сябе, што вось так, прынародна і адразу сталі недарэчна круглагаловымі, подбегам кіраваліся да дзвярэй, на якіх значылася: «Прыёмная камісія».

Сяргея ўжо дастрыгалі, калі ў двор, адкрыўшы нагой веснічкі, уваліўся—грудзі расхрыстаны, гармонік на ўвесь мех расцягнуты — даўгалыгі хлопец, нападпітку і жулікаваты. Адзін з цырульнікаў — малады, у злінялай, заношанай гімнасцёрцы, падміргнуў яму, крыкнуў:

— Сядай, атаман, чалавека з цябе зраблю!

Хлопец так энергічна сціснуў гармонік, што, падалося, застагналі не толькі басы, але і шчарбатыя касцяныя гузікі, пагардліва паглядзеў на тоўсты пласт рознаколерных валасоў на зямлі, па якіх цырульнікі хадзілі, як па мяккай лямцавай коўдры, закінуў гармонік за плечы:

— Х-ха! Цырульнік Кузя хоча зрабіць чалавека з Косці Суржыкава! Вось па-це-ха! — Узмахнуў медным чубам, аж кепка шмякнулася на зямлю, сеў на табурэтку, шырока расставіўшы доўгія, у стаптаных парусінавых чаравіках ногі, махнуў рукой: — Давай, Кузя, **ляпі з мяне чалавека, ліха з табой!**

Суржыкаў нейк умудрыўся раней за ўсіх абегчы ўсіх дактароў і, выйшаўшы на ганак, крыкнуў тым, хто панура чакаў чаргі да цырульнікаў:

— Чаго галовы павесілі, браты-волаты? Цырульнікі толькі валоссе вам паздымаюць. А галовы нам здымуць яшчэ не хутка. Там!

Махнуў рукой на захад, ірвануў гармонік і з разухабістай песняй знік за варотамі...

Цэлы тыдзень, пакуль ішлі да Белай Калітвы, Суржыкаў, побач з лейтэнантам з ваенкамата, ішоў паперадзе калоны, якая расцягнулася ледзь не на вярсту. З раніцы ўсе крочылі бадзёра і весела, але ўжо к абеду калона навабранцаў, што знемагалі ад спякоты і стомленасці, падаўжалася ўдвая. Нават самыя высокія з галаўнога ўзвода ламалі рады. Толькі лейтэнант крочыў мерна, быццам спакваля, а—спорна, і ў нагу з ім —Суржыкаў, з кепкай, ссунутай брылём на потную патыліцу. Надыходзіў крытычны момант, калі лейтэнант, азірнуўшыся назад, браў Суржыкава пад локаць і гаварыў, як роўні:

— Давай, Канстанцін, падцягвай братву, а то падаць пачнуць... Суржыкаў, аблізваючы сухім языком засмяглыя губы, хрыпла кідаў:

— Эй, архараўцы, даёш музыку! Жыва!

— Гармонік Косцю! Гармонік... монік.., — неслася па калоне, дасягала абоза, у якім на адной з падвод пілікаў на Косцевым гармоніку хто-небудзь з тых, што «згубілі ногі» (такія паявіліся ўжо на другі дзень). Чамусьці многім здавалася: варта ўзяць у рукі інструмент — і ты ўжо музыка. І таму гармонік тузалі зранку да вечара. Яго гаспадар не хваляваўся: асабістай уласнасці ён не прызнаваў. На першым жа прывале, ледзь толькі з абозу даставілі «сідары» (так чамусьці ўсе і адразу сталі называць рэчавыя мяшкі) і зняможаная «братва» прынялася ўплятаць за абедзьве шчакі яшчэ хатнія прыпасы, Суржыкаў, бачачы, што ніхто не спяшаецца падзяліцца з ім, прыстроіўся да другога ўзвода, мінут пяць прыглядаўся, мудрагеліста выдзьмухваючы куточкам рота колцы дыму, потым патушыў самакрутку, плюнуў на мятлушку палыну і заявіў:

— Вось, што, субчыкі! Так дзела не пайдзёць! Самі жарыцё, аж сківіцы выварочваеце, аж пупы развязваюцца і хоць бы хны, сволачы, што лепшы таварыш з голаду памірае. А ну, выдзяляй долю Косцю Суржыкаву і каб гэта было ў апошні раз!..

Гармонік з абозу па руках прыходзіў у галаву калоны. Суржыкаў, кінуўшы пальцы па гузіках, незласліва зазначаў: «Яшчэ голас вырвалі, гады!» — і, адразу стаўшы сур'ёзным, пачынаў марш. Знаў ён іх мноства, граў умела, калона падцягвалася, узводы раўнялі рады і ішлі бадзёрай, быццам дожджык прайшоў, пыл прыбіў і асвяжыў паветра.

Крыстас прыстаў да калоны ў Канстанцінаўскай, якраз тады, калі праходзілі самы цэнтр станіцы, што хавалася ў квецені садоў. Ось тады стаў поплеч з Суржыкавым, за спіной лейтэнанта, быццам з неба зваліўся, порсткі хлопец — чарнавокі, чырванагубы, з пяшчотна-матавымі, як у дзяўчыны, шчокамі, і, трапіўшы ў нагу, забарабаніў, зашчоўкаў лыжкамі. Лейтэнант сурова звёў бровы, быццам збіраўся сказаць. «Што яшчэ за дзіцячая забаўка?», але тут жа погляд яго палагоднеў: ці то пакарыў яго віртуознасцю сусед Суржыкава, ці то вырашыў лейтэнант, што і лыжкамі пагарджаць не след у такой доўгай дарозе і з такім пакуль што не вельмі цягавітым войскам.

Суржыкаў паглядзеў на нечаканага памочніка звысоку, пагардліва ўсміхнуўся і толькі пасля спытаў:

— Ты хто такі ёсць, чалавеча?
— Грэк.
— Што-о?
— Праўда — грэк.
— Толькі грэкаў тут і не хапала.
— Я — рускі грэк. З Херсона.

— А-а... Ну, валяй, раз рускі, — літасціва дазволіў Суржыкаў, узіраючыся ў суседа пільней. — Слухай, сімпапончык, а ты не заліваеш? Дальбог, на дзеўку больш змахваеш. Можа, ты, як тая Надзежда Дурава? Проста Любаша ў штанах, га?

— У лазні будзем — прыгледзься!

Суржыкаў незадаволена крактануў, потым ляпнуў Крыстаса па плячы, зарагатаў і супакоіўся.

Паэтычная ПАВЕРКА

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

ВОДГУЛЛЕ МОРА

Пятро Прыходзька напісаў паэму «Водгулле мора», прысвечаную Кастрычніцкім падзеям у Беларусі. У аснове паэмы—падзеі, звязаныя з ліквідацыяй Галоўнай стаўкі ў Магілёве, у якіх прымалі ўдзел балтыйскія маракі на чале з першым Савецкім Галаўкомам — Крыленкам.

Прапаноўваем чытачам раздзелы з гэтай паэмы.

Адгукніся, мора, шуму соснаў,
Што пад шэпт задумлівых палёў
Гадавалі мачты
Пад нябёсы —
Для тваіх славутых караблёў.

Тым вятрам,
Што носяць пух мяцеліц,
Па табе сумуючы ў далі;
Чайкам тым,
Што з Балтыкі ляцелі
На прастор азёрнае зямлі.

І хоць мы на сушы падрасталі,
І другі блакіт над галавой, —
Твой характар, мора, пераймалі —
Не здавацца
Буры штармавой!

Я зрадніўся, Балтыка, з табою, —
Сустракаў нямала тут сяброў.
І таму раскат твайго прыбою
Пераношу ў шум сваіх бароў.

I

Магілёў.
Па вуліцы Крыленкі
Я іду да памятных мясцін,
Дзе калісьці нёс, яшчэ маленькі,
У далонях зарыва рабін.

Самую рубінавую гронку,
На якой прамень яшчэ дрыжаў,
Нёс матросу,
Што ў сваю старонку
На пабыўку зрэдку прыязджаў.

Я не ведаў,
Кім ён быў для дзеда,
А прыносіў
Лепшае са свят:
З той пары
Запомнілася гэта —
Стужкі і абветраны бушлат.

Ён на рукі браў мяне,
Як сына,
Да грудзей шырокіх прытуляў,
І, са мной жартуючы нявінна,
Мне пакратаць стужкі дазваляў.

А пасля ішлі мы да вакзала
Сустракаць балтыйскіх маракоў.
Прагіналіся
Ад песні шпалы
Пад жалезны грукат цягнікоў...

Вуліца,
Спыні на міг свой грукат,
Пералівы ценяў і святла, —
Помніш ты
На зледзянелым бруку
Пасланца далёкага сяла!

Цёмнай барвай неба налілося,
А натоўп калышацца-гудзе.
Сам жа я —
Тады мне так здалося! —
Муравей у цеснай грамадзе.

Ля губкома — помню! —
Хтосьці з дзедам
Гаварыў аб міры і зямлі.
Толькі я быў гэткім шпінгалетам—
Не згадаю, дзе тады ішлі.

Ён зусім ні чым не вылучаўся,
На рагу высозны белы дом.
А цяпер чытаю:
«Тут спыняўся
Першы наш савецкі Галаўком».

Між Дняпра і ціхай Дубравенкі,
Чырвань зор разліўшы на прасцяг,
Ярка зззяе
Вуліца Крыленкі —
Падарожжа даўняга працяг.

3

Масты дрыжаць нутром бетонным,
Аж рэха гойсае ў барах.
«Браць Стаўку!» —
Услед за эшалонам,
Загад стукоча тэлеграф.

Цягнік напружана і гулка
Па краі коціцца лясным.
На стыках рэйкавых чыгунка
Агонь выкрэсвае пад ім.

От — Цёмны лес.
Наўзбоч — Лясная —
Славуты помнік даўніх дзён.

Сяброў Прыходзька* пакідае,
Да Галаўкома йдзе ў вагон.
З той тэлеграмай, што сягоння
Уначы на станцыі прыняў.
Дым - слуп махорачны ў вагоне.

Крыленка тут байцоў сабраў.
Нібы падлічвае ім вёрсты,
Што ў новай пройдзены хадзе,
І як таварыш, шчыра, проста
Ён з імі гутарку вядзе:

— Глядзі, матрос!
Твая краіна.
На ўзгорку круціцца вятрак.
Ад Пецярбурга Кацярына
Калісьці тут вяла бальшак.

Сюды з паўночнае сталіцы
Трон царскі корні запускаў.
У Магілёве — для царыцы —
Пацёмкін арку збудаваў.

І арка ўзведзена на зопку
З такой дакладнасцю была,
Што так,
Як нітка праз іголку,
Карэта тут прайсці магла.

Вядома, добраю пацехай
Была такая «арка ў рай».
Але мы ведаем,
З чым ехаў
Царызм у гэты ціхі край.

На ўскрай гаротнае Расіі,
Якую пыл занёс сівы,
Да берагоў дняпроўскіх сініх
Цар прыязджаў не раз
З Нявы.

Яму раскошы, пэўна, мала.
Давала Царскае Сяло.

* Матрос Прыходзька — камендант цягніка новага Галоўкаверха.

У Стаўцы, што стаіць ля вала*,
Магчыма, спакайней было!
Ён наязджаў сюды, нібыта
У дзяржаўны з золата хором.
Але, браткі,
Быць сёння бітай
Той царскай стаўцы
над Дняпром...

Ляціць цягнік.
Грукочуць колы.
Ад пары растаюць снягі.
Яшчэ нядаўна ад прастолу
Адрокся Мікалай другі.

Зляцеў Керэнскі.
Сёння рухаць
Туды, дзе свеціць наш маяк.
Па ўсёй краіне завіруха...
А ты адкуль, скажы, марак!

— Я!
Тутака хадзіў па шпалах
У лес, дзе ўецца дзераза.
Смала на соснах выступала —
Густая горкая сляза.
Смалой лячылі мы каросту,
Як раны цяжкія ад куль.
— Было, браток.
Але матросам
Не дарма стаў...
— А ты адуль!
— Разанскі я.
— А ты!
— З-за Лены.
Не бачыў маці тры гады...
— Нічога, братка:
Гэта Ленін
Паслаў нас
З Балтыкі сюды.

Матросаў радуе ўсё тое,
Пра што сардэчна з земляком
Гаворыць ён,
Партыйны воін —
Савецкі першы Галаўком.

* Вал — самае высокае месца над Дняпром у цэнтры Магілёва.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

ЯКУБУ УСІКАВУ — 50 ГАДОЎ

Споўнілася 50 гадоў крытыку і літаратуразнаўцу Якубу Усікаву. З гэтай прычыны Саюз пісьменнікаў БССР накіраваў віншаванне юбіляру, у якім гаворыцца:

«Дарагі Якуб Кірылавіч!

Сардэчна віншуем Вас, крытыка, літаратуразнаўцу, вучонага-педагога са слаўным юбілейным днём нараджэння — пяцідзесяцігоддзем.

Ваша плённая крытычная і навуковая дзейнасць, а таксама клапатлівая грамадска-педагагічная работа загадчыка кафедры літаратуры Магілёўскага педінстытута прынеслі Вам заслужаную шырокую вядомасць. Створаныя Вамі грунтоўныя кнігі «Драматургія Кандрата Крапівы», «Беларуская камедыя» з'яўляюцца прыкметнымі з'явамі даследчай думкі. Вашы шматлікія артыкулы і рэцэнзіі аб сучаснай беларускай прозе і паэзіі, выступленні па надзённых праблемах літаратуры сцвярджаюць высокія прынцыпы сацыялістычнага рэалізму.

Заслугоўвае вялікай ацэнкі Ваша нястомная праца ў падрыхтоўцы і выхаванні педагагічных кадраў.

Жадаем Вам, дарагі Якуб Кірылавіч, добрага здароўя, заўсёднай бадзёрасці, вялікага творчага натхнення. Чакаем ад Вас новых крытычных артыкулаў, рэцэнзій, кніг».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і ў сваю чаргу жадае юбіляру доўгіх год жыцця і творчых поспехаў.

З пошты ЛіМа

КАЛІ АДБУДЗЕЦЦА ПРЭМ'ЕРА?

Гадоў восем назад у гарадскім пасёлку Краснаполле часта паяўляліся афішы, якія абвяшчалі аб новых спектаклях мясцовага самадзейнага драматычнага тэатра. Гурткоўцы ставілі «Лявоніху на арбіце» А. Макаёнка, «Папараць-кветку» і «Над хвалямі Серабранкі» І. Козела, «Не верце цішыні» І. Шамякіна, «Барабаншчыцу» А. Салынскага і інш. З гэтымі спектаклямі артысты пабывалі ў многіх раёнах Магілёўшчыны. Слава тэатра дайшла да Магілёва і нават да Мінска. У 1962 годзе тэатру было прысвоена ганаровае званне народнага.

Кіраваў тады калектывам вялікі аматар тэатральнага мастацтва Л. Лабаноўскі, настаўнік па прафесіі. Ён цалкам аддаваў сябе любімай справе і, як кажуць, прападаў у раённым Доме культуры і ў будні, і ў выхадныя. Сапраўдным святам для яго была чарговая прэм'ера. Л. Лабаноўскі хацеў адрадзіць былую славу тэатра, які пачаў дзейнічаць у Краснаполлі яшчэ ў 1918 годзе. Тады па ініцыятыве настаўнікаў Краснапольскай адзінай працоўнай школы братоў Васіля і Андрэя Шашалевічаў, Аляксандра Грубе (цяпер вядомага савецкага скульптара) і іншых быў створан гурток аматараў сцэны.

Сучасныя аматары драмы стараліся з гонарам працягваць справу, якую пачалі старэйшыя калегі. Сцэна прыцягвала найбольш таленавітых людзей розных прафесій і ўзростаў. Гэта—настаўнікі Іван Гараўскі і Іван Вялюга, пенсіянер Рыгор Драбкоў, нарміроўшчык саўгаса імя Калініна Васіль Фешчанка і іншыя. У некаторых спектаклях было занята да 50 самадзейных артыстаў.

...Студзень 1964 года. Маляўнічыя афішы абвясцілі аб прэм'еры спектакля «Чырвоныя кветкі Беларусі» па п'есе В. Гарбацэвіча. Прэм'ера прайшла паспяхова. Самадзейныя артысты паказалі спектакль яшчэ некалькі разоў на Краснапольшчыне, пабывалі ў Чэрыкаве, Крычаве, Слаўгарадзе і іншых райцэнтрах вобласці. Пасля гэтага тэатр надоўга развітаўся з гледачамі. Ён застаўся без кіраўніка: рэжысёр Л. Лабаноўскі перайшоў на іншую работу.

— Не хвалюйцеся, — сказалі тады ў Магілёўскім абласным упраўленні культуры, — падбяром чалавека...

Праз некаторы час у Краснапольскі раённы аддзел культуры зайшоў высокі, статны, прыемны з выгляду чалавек і назваўся: «Чарапнін Уладзімір Аляксандравіч. Прыехаў па накіраванні абласнога ўпраўлення». Пацікавіліся дакументамі. Чалавек з вышэйшай адукацыяй, артыст па прафесіі. Працаваў дагэтуль у Ялце. Узрадаваліся ў Краснаполлі, што, нарэшце, знайшоўся кіраўнік тэатра. Але якім было расчараванне гледачоў, калі мінула паўгода «творчай» дзейнасці новага рэжысёра, а прэм'еры не было. Нарэшце, не без вялікіх мук, быў пастаўлены спектакль «Платон Крэчат» па п'есе А. Карнейчука. На гэтым, можна сказаць, і скончылася дзейнасць Уладзіміра Чарапніна на Краснапольшчыне. Яго паклікала назад цёплае Чорнае мора.

А тэатр?

— Не хвалюйцеся, — супакойвалі зноў у абласным упраўленні культуры.—Вось будзе выпуск у Магілёўскім культасветвучылішчы. Накіруем вам рэжысёра.

Праўда, і на гэты раз абяцанне не засталося пустым. Неўзабаве на пасадзе рэжысёра народнага тэатра ўжо быў нехта Нікалаеў — выпускнік Магілёўскага культасветвучылішча. Але працаваў ён таксама нядоўга.

Не застаўся тэатр без рэжысёра і пасля яго. Кіраваць ім пачала Шней-Красікава, здаецца, студэнтка тэатральнага інстытута, як яна прадстаўлялася тут. Паўгода чакалі краснапальчане новай прэм'еры, але не дачакаліся. Тэатр зноў застаўся без рэжысёра.

— Камедыя, дый годзе, — смяяліся мясцовыя жыхары. — Не тэатр, а нейкая перавалачная база. Некуды чалавеку падзецца, дык ён—у Краснаполле, тэатрам кіраваць.

У апошні час рэжысёрам працаваў выпускнік Беларускага інстытута тэатральнага мастацтва Л. Багалія. Ён паставіў цікавы спектакль па п'есе старэйшага беларускага драматурга У. Галубка «Ганка». Нават па адной гэтай рабоце можна меркаваць, што Л. Багалія—на сваім месцы. Хвалявала іншае. Новага рэжысёра мала цікавіла кватэра ў цэнтры пасёлка, і тыя клопаты, якімі стараліся акружыць яго мясцовыя ўлады. Неўзабаве Л. Багалія спакаваў чамаданы і сказаў на развітанне, што яго забіраюць на выкладчыцкую работу ў Магілёўскае культасветвучылішча.

Што ж, трэба толькі радавацца, што моладзь расце, прабівае сабе дарогу наперад. Але што рабіць з народным тэатрам? Яго ператварылі ў месца для праходжання практыкі, а іншы раз і проста ў прыбытковае месца. Артыстам жа народнага тэатра ад гэтага зусім не лягчэй. Не лягчэй ад гэтага і гледачам, жыхарам глыбіннага раёна, дзе прафесіянальныя калектывы бываюць рэдка.

Даўно чакаюць у Краснаполлі новую прэм'еру народнага тэатра. Калі ж яна адбудзецца?

С. СЯМЁНАЎ.

КЛАСІКУ ЛІТОЎСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

Грамадскасць Вільнюса ўрачыста адзначыла 100-годдзе з дня нараджэння пісьменніка Ю. Тумаса-Вайжгантаса. Яго лепшыя творы ўвайшлі ў залаты фонд класічнай літаратуры. З выпадку юбілею ў акадэмічным тэатры драмы Літоўскай ССР адбыўся вялікі вечар.

Літаратурныя вечары, прысвечаныя памяці пісьменніка, праходзяць таксама ў Каўнасе, дзе ён выкладаў ва універсітэце, на радзіме пісьменніка. У многіх гарадах Літвы адкрыліся выстаўкі, прысвечаныя жыццю і творчасці класіка.

ТАСС.

Выйшлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Барыс Стральцоў. Сходзяцца бальшакі і прасёлкі. Апавяданні. Мастак Я. Жылін. 1969 г. Тыраж 5 000 экз. 116 стар. Цана 13 кап.

Юлій Таўбін. Лірыка. Бібліятэка беларускай паэзіі. Франтыспіс І. Капляна. Афармленне В. Юрчанкі. 1969 г. Тыраж 2 700 экз. 152 стар. Цана 58 кап.

Павел Ткачоў. Піліпка з Галубінай слабодкі. Аповесць. Мастак Ю. Пучынскі. 1969 г. Тыраж 10 000 экз. 128 стар. Цана 27 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАРОДНАЯ АСВЕТА»

С. Альхімовіч. Тэатр Пятрушкі ў гасцях у малышоў. На рускай мове. Мастак Э. Агуновіч. 1969 г. Тыраж 56 000 экз. 144 стар. Цана 40 кап.

Віталі Вольскі. Месяц за месяцам. (Школьная бібліятэка). 1969 г. Тыраж 20 000 экз. 176 стар. Цана 43 кап.

Гарыць на сонейку сцяжок. Матэрыял для ранішнікаў. Складальнік П. Панамарэнка. На рускай мове. Мастак А. Грубіна. 1969 г. Тыраж 100 000 экз. 136 стар. Цана 18 кап.

Уладзімір Мяжэвіч. Лясныя знаходкі. Апавяданні і нарысы. Мастак Б. Ермачонак. 1969 г. Тыраж 11 000 экз. 112 стар. Цана 15 кап.

Л. Ціханаў. Школьны камсамольскі важак. На рускай мове. Мастак І. Бялецкі. 1969 г. Тыраж 14 000 экз. 96 стар. Цана 13 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАВУКА І ТЭХНІКА»

А. Атрошчанка. Уладзіслаў Галубок. (Навукова-папулярны нарыс). 1969 г. Тыраж 1 000 экз. 148 стар. Цана 20 кап.

А. Золатаў. Праблема Тунгускай катастрофы 1908 г. На рускай мове. Вокладка мастака Б. Сусленкава. 1969 г. Тыраж 4 900 экз. 204 стар. Цана 94 кап.

А. Арлоўскі. Адказнасць дзяржавы за агрэсію. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 1 350 экз. 147 стар. Цана 52 кап.

ПЕРШАЯ, НАВУКОВАЯ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Гістарычнай заслугай Ф. Багушэвіча было тое, што ён канчаткова замацаваў перамогу крытычнага рэалізму ў беларускай літаратуры. Аўтар артыкула аб творчасці паэта У. Казбярук справядліва ставіць Ф. Багушэвіча ў адзін шэраг з Ф. Скарынам і К. Каліноўскім, творы якіх былі маякамі «на доўгім, шматпакутным і цярністым шляху беларускага народа да ўсведамлення гістарычнай справядлівасці і нацыянальнай годнасці». Сапраўды, як Ф. Скарына сваёй дзейнасцю вызначыў шляхі развіцця старажытнай беларускай літаратуры, так і Ф. Багушэвіч сваёй паэзіяй, як зазначае У. Казбярук, «праклаў магістральны шлях нашай літаратуры». Творчасць Ф. Багушэвіча — тая ж «Мужыцкая праўда» К. Каліноўскага, толькі расказаная мовай паэзіі. Ф. Багушэвіч падхапіў сцяг беларускай рэвалюцыйнай дэмакратыі, які выпаў з рук узведзенага на эшафот К. Каліноўскага.

У. Казбярук уважліва аналізуе «Прадмову» да зборніка «Дудка беларуская», якая з'явілася маніфестам нацыянальнага абуджэння народа. Ф. Багушэвіч глыбока разумеў, што прыгнечанне народа пачынаецца са зняважання і ганення яго мовы, гэтак жа сама, як абуджэнне народа бярэ свой пачатак з усведамлення ім вялікага значэння роднай мовы як яго нацыянальнай адзнакі, як яго духоўнага багацця і святыні. Вось чаму, як правільна гаворыць У. Казбярук, Ф. Багушэвіч у «Прадмове» «ўзнімае найбольш важную з усіх праблем — праблему самога існавання народа і звязвае яе неабходнасцю захавання роднай мовы». Пры разглядзе творчасці паэта даследчык галоўную ўвагу звяртае на раскрыццё Багушэвічам сацыяльнай псіхалогіі беларускага працоўнага селяніна, на паказ розных псіхалагічных тыпаў яго, што было самым важным укладам паэта ў беларускую літаратуру.

У нашым літаратуразнаўстве стала традыцыяй творчасць Я. Лучыны разглядаць пасля творчасці Ф. Багушэвіча. Гэта традыцыя захавана і ў «Гісторыі...». Нам думаецца, што гэта не зусім слушна, бо Я. Лучына са сваімі вершамі выступіў у друку раней, чым Ф. Багушэвіч.

Беларуская літаратура пачатку XX стагоддзя, як адзначаецца ў даследаванні, перш за ўсё вызначалася паскораным развіццём. Рэвалюцыя 1905 года была тым цудоўным каталізатарам, які незвычайна паскорыў ідэйна-мастацкі рост нашай літаратуры. Узнятая магутнай рэвалюцыйнай хваляй, яна прарвала тоўшчу шматвекавога ўціску і забурліла шырокай плынню.

В. Барысенка вельмі слушна вызначае галоўны змест беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя: у ёй «бліскуча паказана, як старая, напаўпатрыярхальная, прыгнечаная Беларусь ператваралася ў рэвалюцыйную Беларусь, як з натоўпу беларускіх мужыкоў ствараўся беларускі народ». Мастацкае ўвасабленне такога важнага грамадскага пераўтварэння патрабавала далейшага развіцця крытычнага рэалізму, які ва ўмовах масавага рэвалюцыйна-дэмакратычнага і пралетарскага руху, як адзначае В. Барысенка, «набываў новыя рысы, новыя якасці». Канкрэтны разгляд гэтага важнейшага працэсу ў перадкастрычніцкай беларускай літаратуры і складае змест далейшых раздзелаў кнігі.

Па-ранейшаму вядучае месца ў беларускай літаратуры займала паэзія, у галіне якой разгортвалася дзейнасць самых буйных дзеячоў нашай літаратуры — Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, Цёткі, творы якіх паднялі беларускую літаратуру на ўзровень літаратур іншых славянскіх народаў. М. Мушынскі, робячы агляд развіцця беларускай паэзіі пачатку XX стагоддзя, адзначае, што асноўныя тэндэнцыі станаўлення яе — «гэта паглыбленне крытычнага пачатку, узмацненне выкрывальнай сілы і разам з тым — узбагачэнне рэвалюцыйнага гучання, узмацненне героіка-рамантычнага, сцвярджальнага пафасу». Аўтар звяртае ўвагу на тое, што здаровы дэмакратызм і глыбокая народнасць беларускай паэзіі выратавалі яе ў час наступіўшай пасля разгрому рэвалюцыі 1905 года рэакцыі ад упадніцкай хваробы дэкадэнцтва. Гэта не магло быць не заўважаным М. Горкім, які паставіў у прыклад іншым пісьменнікам глыбока-народную паэзію Я. Купалы і Я. Коласа.

Аўтары раздзелаў пра Цётку (Д. Гальмакоў), Я. Купалу (М. Ярош), Я. Коласа (Ю. Пшыркоў), М. Багдановіча (М. Грынчык), Зм. Бядулю (В. Каваленка), Ц. Гартнага (С. Александровіч), разглядаючы творчасць гэтых паэтаў, паказваюць, як яны кожны па-свойму адкрывалі новыя бакі і рысы рэчаіснасці, уводзілі новых герояў, абагачалі літаратуру новымі ідэямі і мастацкімі адкрыццямі, распрацоўвалі новыя жанры і рабілі свой уклад у стварэнне беларускай літаратурнай мовы.

Палымяная Цётка прынесла ў літаратуру сваю паэтычную публіцыстыку, поўную рэвалюцыйнага пафасу. Яна першай паказала вобраз рэвалюцыянера, які пасля знайшоў далейшае паглыбленне ў нашай паэзіі. З Янкі Купалы і Якуба Коласа пачынаецца вялікая беларуская літаратура. Магутныя і ўсебаковыя таленты іх далі магчымасць ім стварыць велічны вобраз народа, які ўзняўся да свядомай гістарычнай дзейнасці. Яны абнавілі і ўзнялі на вышэйшую ступень паэтыку беларускага вершаскладання і ваклалі асновы беларускай літаратурнай мовы. Роўны па таленту Я. Купалу і Я. Коласу — М. Багдановіч падараваў свайму народу вечна невянучы «Вянок», у якім з незвычайнай паэтычнай сілай выказаў любоў да сваёй радзімы, боль з прычыны яе цяжкой нядолі і веру ў яе будучыню. Пясняр глыбокіх чалавечых пачуццяў і высокай паэтычнай культуры, ён належыць да ліку вялікіх творцаў беларускай літаратуры.

Свежым і адметным словам ў беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя была рамантычна-ўзнёслая паэзія Зм. Бядулі. Як пясняр працы, увайшоў у нашу перадкастрычніцкую літаратуру Ц. Гартны. Своеасаблівымі паэтамі былі К. Буйло, Я. Журба, А. Гурло, якім, нам здаецца, трэба было б прысвяціць асобныя раздзелы, і А. Паўловіч. У даследаванні не абыдзены і прадстаўнікі масавай паэзіі—М. Арол, Л. Лобік, Стары Ўлас, А. Петрашкевіч, І. Піліпаў, Ф. Чарнышэвіч і многія іншыя, творчасць якіх накшталт шматлікіх ручаёў улівалася ў шырокае рэчышча беларускай паэзіі, пракладзенае Я. Купалам, Я. Коласам, М. Багдановічам.

Доўгі час, калі пераважна разглядалася толькі дарэвалюцыйная проза Я. Коласа і Зм. Бядулі, мы не маглі мець яснага ўяўлення аб шляхах развіцця перадкастрычніцкай беларускай прозы, аб яе маштабах і аб усіх яе каштоўнасцях. Зараз гэты прабел ліквідаваны, і перад намі паўстае больш-менш поўная карціна гісторыі зараджэння і першапачатковага развіцця нашай нацыянальнай прозы, дадзеная ў нарысе Л. Голубевай і ў раздзелах, прысвечаных творчасці буйнейшых празаікаў.

Л. Голубева на багатым фактычным матэрыяле даводзіць, як, пачынаючы ад літаратурных апрацовак фальклорных твораў і ідучы па шляху псіхалагізацыі і індывідуалізацыі ў паказе чалавека, «беларускае апавяданне ператварылася ў паўнацэнны ў мастацкіх адносінах жанр». Сапраўды, многія апавяданні Я. Коласа, Зм. Бядулі, Ядвігіна Ш., М. Гарэцкага стаяць на ўзроўні лепшых узораў гэтага жанру ў іншых літаратурах. Асабліва трэба падкрэсліць творы М. Гарэцкага аб імперыялістычнай вайне, у якіх ён падзяляў ленінскае разуменне грабежніцкай сутнасці імперыялістычнай бойні. Гэта было важнай ідэйна-мастацкай заваёвай беларускай літаратуры.

Паўнатой і вычарпальнасцю вызначаецца раздзел аб драматургіі, напісаны А. Пяткевічам. У ім паказана жанравае ўзбагачэнне беларускай драматургіі пачатку XX стагоддзя і прааналізаваны п'есы К. Каганца, К. Вясёлага, М. Грымота, А. Гурло, К. Буйло, Я. Коласа. Класічныя ўзоры беларускай драматургіі даў Я. Купала, які стварыў і першую нацыянальную камедыю («Паўлінка»), і першую нацыянальную драму («Раскіданае гняздо»).

Падводзячы вынікі гаворкі, можна з упэўненасцю сказаць, што беларуская дакастрычніцкая літаратура знайшла ў даследаванні ўсебаковае асвятленне ва ўсім яе ідэйна-мастацкім багацці. Як недахоп усяго двухтомнага выдання, трэба адзначыць тое, што на ім ляжыць досыць прыкметны налёт шматслоўнасці, што ў абедзьвюх кнігах паўтараюцца адны і тыя ж палажэнні. Але гэтыя недахопы не могуць засланіць вартасці даследавання, не могуць знізіць значэння першай навуковай гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры—важнай падзеі ў жыцці беларускага літаратуразнаўства і ўсёй літаратурнай грамадскасці.

З Белай Калітвы Крыстаса ледзь было не вярнулі дахаты. Толькі дацягнуліся да станцыі, як пачаўся налёт. Над горадам павіслі асвятляльныя бомбы. Navaбранцы, як авечкі, збіраліся пад пероннымі павецямі. Самыя смелыя, задзёршы галовы, спрабавалі ўгледзець у непраглядным небе самалёты, якія чамусьці не спяшаліся бамбіць. Выбухі зенітных снарадаў усплёскваліся прама над галавой, надоўга пакідаючы пасля сябе белыя воблачкі. Сяргей здзіўляўся: асколкі чамусьці не падаюць, не чутно, каб хто стагнаў. І ўсё-такі ён чакаў асколкаў, ляжаў, нацягнуўшы на галаву целагрэйку, бяссільны суняць агідныя дрыжыкі ва ўсім целе. Калі ж краёчкам вока ўбачыў на пероне Суржыкава, які спакойна праходжваўся поруч з лейтэнантам, проста-такі ўзненавідзеў сябе, стаў ва ўвесь рост, прыхіліўся да слупа.

Адбухалі зеніткі. Паляцелі самалёты, так і не адбамбіўшыся. Адкульсьці з тупіка, сонна сапучы, паравоз прыцягнуў дзесяткі два «цялятнікаў». Пачалася пагрузка. Ахрыплы лейтэнант бегаў уздоўж эшалона, некага ў нечым пераконваў, на кагосьці крычаў, патрабаваў ціішыні і дакладаў аб наяўнасці людзей.

— У трэцім і чацвёртым узводах усе на месцы!

— У пятым, шостым — парадак!

— У першым — лішні...

— Што за чорт! Праверце па спіску! Адкуль возьмецца лішні?

— Грэх у спіс не трапіў, таварыш камандзір!

— Ага! Сюды яго, лыжачніка! Ты, дзе прызываўся? Па дарозе прыстаканіўся? Дык вось, як прыстаканіўся, так і адстаканьвайся. Куды лезеш, дурань? Там жа не ў мячыка гуляюць! Там, браток, па-рознаму: хто па мордзе б'е, а хто і атрымлівае. Дуй дахаты і еш ціхенька мамчыны галушкі, пакуль не паклічуць. Таксама мне добраахвотнік, такую тваю...

На выручку Крыстасу прыйшоў Суржыкаў:

— Хай ён з намі далей, таварыш лейтэнант, хрэн з ім. Усёроўна ж праз тыдзень другі павестка будзе.

— Ладна, — падумаўшы, згадзіўся лейтэнант, — толькі ты, герой смаркаты, у часці напомні: у ваенкамат паведаміць трэба, каб не палічылі, што хаваешся. На ўліку, мусіць жа, стаіш?..

У дарозе эшалон двойчы бамбілі і абстрэльвалі, а ў галаўным вагоне ў гэты час па-заліхвацку граў гармонік, праўда, крышку ўжо хрыплавата, выбівалі дробную чачотку лыжкі. У Сталінградзе гармонік хрыпеў ужо хваравіта, а цяпер шыпеў і екатаў, як пакрыўджанае шчанё. Машыны, быццам ім надакучыла слухаць гэтае назойлівае екатанне, раптам узраўлі натужна і злосна. Параход задрыжаў, закрактаў, і Сяргею падалося: вось-вось разваліцца ненадзейная пасудзіна, немаведама чаму названая кімсьці караблём. Але машыны, відаць, не вытрымалі канкурэнцыі, пакрыўджана ўздыхнулі і супакоіліся, палуба перастала дрыжаць. Затое ў труме гармонік перамажна, басавіта завурчэў і раптам па-пакутніцку заенчыў, быццам маліў — даканайце мяне хутчэй. Урэшце змоўк — відаць, даканалі.

Ад прагрэтай сонцам шурпатай палубы несла мазутам і рыбай. Рукі, гімнасцёрка паспелі прапітацца гэтым устойлівым, як карболка, пахам, і Сяргей стараўся лавіць ноздрамі халаднаваты ветрык з левабярэжжа, які прыносіў з сабой саладкавата-церпкі пах скошанай, прывялай травы.

Ён сядзеў на самым краёчку палубы, звесіўшы ногі над зеленаватай пеністай вадой. Справа, за крокаў пяць ад яго, мармычучы пад нос песеньку, старшына Мазурэнка, у адных трусах, намыленай адзёжнай шчоткай цёр разасланую па палубе гімнасцёрку. Памытыя штаны ўжо матляліся на ветры, прывязаныя матузкамі да парэнчаў. Непадалёк ляжала афіцэрская пілотка з малінавым кантам па версе і белым ад поту абадком унізе. На пілотцы — пакамечаная насавая хусцінка, штук пяць пісем-трохкутнічкаў, цэлулоідны муншук, ордэн Чырвонай Зоркі і паўпачкі махоркі.

З трума на палубу не спяшаючыся падымаўся Суржыкаў. Згледзеўшы яго, Мазурэнка спахмурнеў, паслабіў параненую нагу, змрочна прабасіў:

— Ну?

— Нічога, таварыш старшына.

— Зарубі на носе, атаман, як што працягнеш куды брацкую руку, я тобі галаву адарву!..

— Ды што вы, таварыш старшына.., — Суржыкаў прысеў побач з Сяргем і, як толькі Мазурэнка адвярнуўся, паклаў на палубу скрутак:

— Весяліся. Салака. Асобага пасолу. Пальчыкі абліжаш.

— Адкуль?

— Цьфу, чорт!.. Бочку ў труме раскулачылі. Жуй і маўчы. А я прыдаўлю мінут трыста. Лягай і ты, Краўцоў, не губляй часу.

Сяргей прамаўчаў. На баку, разлёгшыся між скручанымі канатамі, чацвёра, распрануўшыся да трусоў, рэзаліся ў падкіднога. Бліжэй, да самага капітанскага мосціка, спала ўпокат добрая палова батальёна. Сяргей не разумеў, як можна дрыхнуць альбо траціць час на глупства, калі вакол такая прыгажосць, калі кожную хвіліну вачам адкрываецца цуд і — не паспееш наглядзецца — адплывае назад беззваротна. Як хацелася яму назаўсёды запомніць і спакотную зеляніну далёкіх паплавоў на левым беразе, і срабрысты — вачам балюча — бязмежны разліў ракі, і карычнева-жоўтыя стромы блізкага — рукой падаць — правага берагу, спрэс укрытага дрымучым лесам! Не губляць бы з вачэй вунь таго волата-дуба, што ў самае неба прасцёр добрую сотню сваіх рук-галін і добры дзесятак апусціў у ваду. Рака, падмыўшы бераг, агаліла частку яго каранёў, а ён — стаіць горда і непарушна, корміць і поіць кожны лісток на сабе і, напэўна, стаяць яму, гэтаму дубу, яшчэ доўга-доўга. Ды і стаіць ён тут спакон веку. Бачыў, як плылі на Сімбірск чаўны Сценькі Разіна, як стагоддзем пазней ішла тут на Казанскія сцены незлічоная раць Пугачова...

— Косця, спіш? Зірні, які дуб на беразе...

— Га? Дуб? На які ляд ён мне, дуб твой? З дуба ігруш не трасуць.

Ён перавярнуўся на другі бок і захроп. Сяргей не заўважыў, як таксама задрамаў. Разбудзіў яго гудок і раз'ятраная лаянка капітана:

— Куды ж ты прэш? Яшчэ на мелі не сядзелі, душа з цябе вон!

— Дык жа яна лезе прама... Маглі б...

— «Маглі б...» Эх ты, Алё-о-ха!.. Бакены, бачыш, дзе? Тут у прыціračку трэба, у прыцірачку! Колькі вучыць цябе, асінавая твая галава?..

Прыціскаючыся да берагу, паўзла па рацэ сустрэчная баржа з палубай, заваленай якімісьці цюкамі. На цюках ляжалі і сядзелі паўраспранутыя, бронзавыя ад загару, цыбатыя дзеўкі ў белых касынках, нацягнутых на лоб. Адна з іх, ледзь толькі параход параўнаўся з баржай, падышла да борта, гулліва паводзячы клубамі, узлегла на парэнчы ледзь прыкрытымі пышнымі падатлівымі грудзьмі, крыкнула капітану, гарэзліва ўсміхаючыся:

— Кузьміч, чорт пляшывы, столькі хлопцаў вязеш нямаведама куды!.. Пазыч мне хоць аднаго да заўтра!

— Для цябе тут пары няма, Дар'я. Бачыш, якія шпінгалеты?

— А ты мне вунь таго, што на малпу падобны!— рагатала Дар'я, паказваючы рукой на старшыну Мазурэнку, які сарамліва прыкрываў свае грудзі, на якіх з чорных кучаравых валасоў выпаўзала доўгая плямістая гадзюка. Ён спрабаваў схавацца за толькі што памытай і павешанай на парэнчы гімнасцёркай.

— Давай малпападобнага!—крычала Дар'я. — Плячысты мужык і бровы ўразлёт. Падыйдзе!

— У яго нага бяздзейнічае, — падміргваў Мазурэнку капітан.

— А навошта мне яго нага? Чорт ты пляшывы!..

— Дашка, адыдзі ад борта, бессаромніца, не дражні геройскае войска, — капітан шпурнуў у яе агуркам. Тая, рагочучы, лена адмахнулася ад агурка і, паклаўшы рукі на клубы, не спяшаючыся пайшла да сябровак.

Параход і баржа размінуліся, кінуўшы да берагоў, успененыя хвалі. Капітан, кіўнуўшы збянтэжанаму рулявому, сышоў з мосціка, прысеў поруч з Мазурэнкам, па-старэчаму адсапваючыся:

— Бачыў, якія русалкі ў нашым параходстве водзяцца?

— Добры тавар... прападае... — Мазурэнка ўздыхнуў. — Іх жаніхі ўжо ляжаць, а колькі яшчэ ляжа...

Старшына адарваў позірк ад белых касынак і паглядзеў на Сяргея. Таму падалося — з панурай жаласлівасцю, і Сяргей адвярнуўся, нечакана адчуўшы сябе няўтульна, быццам вінаватым у чымсьці. Такія вочы былі ў жанчын, якія страчалі навабранцаў у хутарах і станіцах паўтара месяца таму назад. Жанчыны, не хаваючы слёз, пыталіся адно і тое ж: «Родненькія, куды ж вас, вось такіх, гоняць?» Да вострага болю крыўдзіла гэтае памяншальна-ласкавае «родненькія», а яшчэ больш гэтае ўнізіцельнае, хоць і ад добрага сэрца — «вось такіх».

Тое, што можна было даравацць жанчынам, Сяргей не мог даравацць Мазурэнку. Хто-хто, а ён жа паўтара месяца бачыў іх у справе. Хіба не яны зацята цягалі штодзённа на сваіх плячах станкі «максімаў» на стрэльбішча і назад пры трыццаці градусах у цяню? Хіба не яны капалі ячэйкі і акопы, імкліва кідаліся ў атаку і пранізвалі штыком чучалы? Чучалы — мяшкі з саломай — гайдаюцца перад вачыма неба засцілаюць; у вушах—звон, і ўжо нейк прывыкаеш нічога не чуць, акрамя хрыплаватага, заікастага крыку камандзіра аддзялення, нядаўна кантужанага на фронце:

— Эй, к-канапаты, як-к цябе!? — грудзі, грудзі як-к трымаеш?! Бок-кам стань, бок-кам! Ты ж сам штык праціўніка просіш, ты ўжо сто разоў труп, дур-р-ра... Выпад, выпад! К-калі!

Спачатку гэта нагадвала цікавую гульню ў вайну, але неўзабаве цікавасць саступіла месца абыякаваму адчуванню неабходнасці: маршы-рыўкі па трывозе, доўгія пераходы з поўнай нагрузкай, падобныя адзін на другі як дзве кроплі вады, вымотвалі духоўныя і фізічныя сілы. У дадатак да ўсяго з'явілася заўсёднае адчуванне голаду: тылавая норма не песціла ні сытасцю, ні разнастайнасцю, і можа таму ў нарад па кухні ўсе ішлі з асаблівым жаданнем...

(Заканчэнне на 4-й стар.).

ТУТ ЖЫЎ КАЛІСЬЦІ ВЯЛІКІ ЛЕНІН

Польшча. Пароніна.

...Тут жыў калісьці
Вялікі Ленін,
Пра што раскажуць
Усе з ахвотай:
І кожны газда,
Паронец пенны

І гальны вецер,
І шчыт Гевонта.
Раскажа газда
Пра чалавека,
Які братэрства
Любіў, свабоду,
Чый светлы вобраз
З тых дзён навекі
Застаўся ў сэрцы
Яго народа.

Паток раскажа,
Як Ленін слухаў
Напевы хваляў,
А гальны вецер, —
Як ён у буру,
У завіруху
Разносіў думы яго
Па свеце.

Гевонт раскажа
Аб тым, як Ленін
На ўсход далёкі
Глядзеў з вяршыняў,
Праз хмары бачыў
У аддаленні
Зару над роднай
Сваёй краінай.

Максім ТАНК.

ФЕСТЫВАЛЬ ФАЛЬКЛОРУ Ў РУМЫНІІ

У Румыніі з поспехам прайшоў першы міжнародны фальклорны конкурс-фестываль. У дзень адкрыцця фестывалю 26 жніўня мэр Бухарэста Дзіміру Попа ад імя жыхароў румынскай сталіцы цёпла вітаў яго ўдзельнікаў, якія з'ехаліся сюды з 13 краін Еўропы, Азіі і Афрыкі. Фестываль праходзіў не толькі ў сталіцы, але і па ўсёй краіне: у тэатрах і на летніх пляцоўках Бухарэста, на курортах Мамая, Эфорые-Норд і Эфорые-Суд, у Канстанцы, Прэдэалі, Сінаі і іншых румынскіх гарадах. У Доме «Скынтэйі» ў Бухарэсце адкрылася міжнародная выстаўка народнага мастацтва, якая прыцягнула шматлікіх аматараў і цаніцеляў вырабаў умельцаў розных краін.

Выключна цікавым было ўрачыстае шэсце яго ўдзельнікаў па вуліцах румынскай сталіцы. Яго адкрыла дэлегацыя Бельгіі, адзетая ў традыцыйныя фламандскія касцюмы XIX стагоддзя. За ёй прайшла дэлегацыя Балгарыі ў касцюмах розных раёнаў сваёй краіны, французы ў драўляных башмаках і народных адзеннях пачатку XIX стагоддзя, дэлегацыі СССР, Югаславіі, Манголіі, Англіі, Італіі і іншых краін. Шэсце суправаджалася ігрой на музычных інструментах, выкананнем народных песень і танцаў.

Як і трэба было чакаць, румынская дэлегацыя была найбольш шматлікая. Яна дэманстравала асаблівасці касцюмаў усіх раёнаў і нацыянальнасцей краіны.

За дзесяць дзён фестывалю многія тысячы людзей у самых розных раёнах Румыніі мелі магчымасць пазнаёміцца з мастацтвам, фальклорам, касцюмамі, танцамі і песнямі розных краін Еўропы, Азіі і Афрыкі.

Р. ВЫШЫНСКІ,
карэспандэнт ТАСС.

Бухарэст.

ДЖЭРЫ ПАРЫС ЗАСТАЕЦЦА АДЗІН...

Не так даўно ў газеце «Варайаці», якая выходзіць у Галівудзе, была змешчана заява амерыканскага кінарэжысёра Джэры Парыса, які часта выступае і ў ролі рэжысёра тэлефільмаў. Чытачоў зацікавіў надзвычай драматычны тон гэтай заявы. «Ад імя Джона Кенедзі, Марціна Лютэра Кінга, Роберта Кенедзі і сваёй сям'і, — пісаў Парыс, — я бяру на сябе ўрачыстае абавязацельства: я ніколі больш не буду аддаваць свой талент на стварэнне фільмаў, дзе праслаўляецца насілле. Я прашу работнікаў літаратуры і мастацтва далучыцца да мяне».

З самога абавязацельства ясна відаць, што прымусіла амерыканскага кінарэжысёра ўзяцца за пяро. Гэта не толькі забойствы вядомых палітычных дзеячаў Злучаных Штатаў, але і боязь за лёс сваёй сям'і, якая кожную хвіліну можа стаць ахвярай вакханаліі злачынстваў у ЗША. Парыс цытуе артыкул Рычарда Робіна, апублікаваны ў амерыканскім часопісе «Сатэрдэй рэвю», дзе аўтар гаворыць аб узаемасувязі паміж паказам насілля на кіно- і тэлеэкранах і ростам злачыннасці ў рэальным амерыканскім грамадстве. «Глядзім 8 гадзін перадачы кампаній Эн-Бі-Сі, Сі-Бі-Эс, а таксама паўтузіна мясцовых тэлестудый, — піша Робін, — мы выявілі 93 канкрэтныя выпадкі, калі яны паказваюць садызм, смяротныя забойствы, наўмысныя забойствы, звярствы на сексуальнай глебе і іншы садызм».

І так дзень у дзень, год у год. Вынікі вядомыя — незвычайны рост злачыннасці ў ЗША, што прымусіла задумацца нават тых, хто да пары не звяртаў увагі на тое, як кіно і тэлебачанне ўсхваляюць гангстэрызм і пошласць. Яшчэ пры былым прэзідэнце Джонсане была створана спецыяльная прэзідэнцкая камісія па пытаннях насілля, якая павінна была старанна прааналізаваць сувязі паміж тым, што паказваецца на тэлебачанні і ў кіно, і тым, што робіцца ў жыцці. Гэта камісія працуе і пры Ніксане.

Як піша амерыканскі часопіс «Ньюсуік», камісія яшчэ не зрабіла канчатковых вывадаў і не дала паўных рэкамендацый. Яна толькі канстатавала, што «насілле ў сучаснай Амерыцы вылілася не толькі ў рабунках і нападах, у бунтах і забойствах, у захопе будынкаў і ў зняважанні палітычных дзеячоў. Насілле — гэта таксама вайна, паліцэйскія сабакі, дыскрымінацыя і прыгнёт, хваробы, голад і пацукі, пакаранне смерцю, забойства на дарогах, у кіно, у радыё- і тэлепраграмах, у некаторых відах прафесіянальнага спорту». Як бачым, па сутнасці, няма ні адной сферы амерыканскага жыцця, дзе б не было насілля. Так запісала прэзідэнцкая камісія.

Усё гэта амерыканцы ведаюць не горш за камісію. Іх больш цікавіць другое — як пакончыць з насіллем. Але якраз тут іх чакала расчараванне. «Знішчыць усе віды насілля ў свабодным грамадстве немагчыма», — літаральна так запісана ў дакладзе камісіі.

Невядома, паспрыяла гэта заява ці што іншае, але толькі кіна- і тэлекампаніі акрыялі. Спачатку іх уладальнікі выступілі з заявамі, што яны таксама ўключаюцца ў кампанію па барацьбе са злачыннасцю. Крыху раней газета «Інтэрнешнл геральд трыбюн» аптымістычна заяўляла: «У Галівудзе можна адчуць, як пачынаецца рух за выгнанне насілля з амерыканскіх кінафільмаў і тэлебачання».

Што канкрэтна мела на ўвазе газета? У той час некалькі тэле- і кінакампаній, у прыватнасці, тэлекампанія Эн-Бі-Сі выключылі з фільма «Прычыны болю» сцэны насілля «ў якасці свайго ўкладу ў стварэнне клімату, дзе будзе менш насілля». Як растлумачыў віцэ-прэзідэнт кампаніі Роберт Кашмір, гэта было зроблена не таму, што кампанія сама лічыць гэты фільм празмерна насычаным насіллем. Не, для дзялкоў усё тут нармальна. Сцэны насілля былі выключаны, аказваецца, «з-за павагі да павышанай адчувальнасці нашай аўдыторыі». Адным словам, лопнула цярпенне многіх амерыканцаў, і з гэтым вымушаны былі лічыцца пастаўшчыкі нізкапробнай прадукцыі.

Такую ж дваістасць можна заўважыць і ў паводзінах кінапрамыслоўцаў. З аднаго боку, як пісала газета «Інтэрнешнл геральд трыбюн», «амерыканская кінапрамысловасць, заклапочаная магчымымі мерамі ўрадавых органаў і растучай крытыкай публікі, аб'явіла аб праграме добраахвотнай класіфікацыі, якая мае на мэце, галоўным чынам, не дапусціць дзяцей да фільмаў, дзе паказана многа насілля і сексу». І адначасова прэзідэнт асацыяцыі мастацкіх фільмаў ЗША Джэк Валенці заявіў, што стваральнік фільма «павінен быць свабодны ад розных густаў аўдыторыі»... ясна, пра якую «свабоду» ідзе тут гаворка.

Але нават і сімвалічныя спробы неяк абмежаваць допуск дзяцей на «брудныя» фільмы абураюць кінадзялкоў. Калі фільм «Забойства сястры Джорджыі» за паказ «працяглага эпізоду лесбіянскага кахання» забаранілі глядзець дзецям да 16 гадоў, рэжысёр Роберт Олдрыч гнеўна заявіў, што «сістэма класіфікацыі, замест таго, каб быць хартыяй свабоды,(?!) ужываецца для скоўвання творчасці рэжысёра».

Адным словам, уся гэта паказная шуміха вакол «самаабмежавання», усе гэтыя «клопаты аб дзецях» — курам на смех. Яны толькі для адчэпнага, для заспакаення публікі. А на экраны, як і раней, шырокім патокам ідзе прадукцыя, якая разбэшчвае людзей. Вывад камісіі, што ў «свабодным» амерыканскім грамадстве нельга знішчыць як насілле, так і пропаведзь яго, — правільны.

Такія, як Джэры Парыс, застаюцца адзіночкамі ў пустыні...

Г. НАВІЦКІ.

СТАРАЖЫТНАЯ РУСЬ АДЧЫНЯЕ ДЗВЕРЫ

Уладзімірскі абласны Савет дэпутатаў працоўных стварыў летась аддзел па арганізацыі турызму. Аб першых яго кроках карэспандэнту АДН Рыгору Захараву расказвае загадчык аддзела Аляксандр Рэшатаў.

З кожным годам усё больш папулярнай становіцца турысцкая дарога на Уладзіміршчыну. Больш 400 значных помнікаў архітэктуры захаваў наш край.

У старажытным Суздалі ствараецца адзін з буйнейшых у краіне турысцкіх цэнтраў. Размах работы па яго стварэнні не малы. Вялікаму атраду праектантаў, будаўнікоў, архітэктараў, мастакоў спатрэбіцца не менш, як тры гады, каб ажыццявіць намечаны план. І асабліва многа спраў у рэстаўратараў. Бо многія архітэктурныя скарбы не пашкадаваў час. Аднаўленню першапачатковага аблічча гэтых будынкаў заўсёды папярэднічае працяглая і карпатлівая даследчая работа — пошукі ў архівах, раскопкі. Кіруе гэтым галоўны архітэктар рэстаўрацыйнай майстэрні Ігар Сталетаў. Цікава, што яго бацька — Аляксандр Сталетаў — усё жыццё прысвяціў вывучэнню і рэстаўрацыі белакаменнага дойлідства. Ён літаральна выратаваў ад распаду старажытную жамчужыну — Дзмітрыеўскі сабор ва Уладзіміры.

Ствараецца ў Суздалі і музей старажытна рускага драўлянага дойлідства. Сюды перасяліліся ўжо цудоўная па прыгажосці Глотаўская, а таксама Прэабражэнская цэрквы, пабудаваныя ў свой час выдатнымі майстрамі без адзінага цвіка.

Адначасова разгортваюцца і будаўнічыя работы: некаторыя аднаўленыя будынкі без шкоды для іх архітэктурнага аблічча прыстасоўваюцца пад культурна-бытавыя і вытворчыя памяшканні турысцкага комплексу.

У брацкім корпусе Спаса-Ефіміеўскага манастыра, а ён зусім пераўтворыцца пасля рэстаўрацыі, будзе гасцініца. У архіерэйскіх палатах толькі што адкрыўся рэстаран. Пад старажытнымі скляпеннямі размясціліся доўгія дубовыя сталы і лаўкі.

У будынках Пакроўскага манастыра праектуюцца вялікая канцэртная зала, рэстаран, гасцініца-люкс. У Рызапаложанскім манастыры размесцяцца майстэрні па вытворчасці сувеніраў. Каля ста ўмельцаў зоймуцца выпускам разнастайных падарунчных вырабаў. Іх будуць рабіць з гутнага шкла, керамікі, дрэва. Сваё майстэрства пакажуць мастакі майстэрні мініяцюры, чаканшчыкі, кавалі.

На адной са старажытных вуліц узнаўляюцца ў ранейшым выглядзе невялікія домікі суздальскіх мяшчан, купцоў. Тут адкрыюцца трактыры, кабачкі, чайныя, бублічныя.

Больш трыццаці мільёнаў рублёў адпусціў урад на рэстаўрацыю помнікаў архітэктуры і будаўніцтва турысцкага цэнтра.

АДН.

НАВАБРАНЦЫ

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й і 3-й стар.)

Пазаўчора вечарам, здавалася, усе гэта скончылася назаўсёды. Адразу пасля вячэры полк пастроілі па-ротна ля капцёрак. Старшына Мазурэнка весела камандаваў сваёй кулямётнай роце: «А ну, слаўна войска запарыжска, дэ стаіш — там і раздзягайсь!». Голыя беглі ў капцёрку, атрымлівалі ўсё новенькае — ад трусоў да чаравікоў і шынелі, апраналіся. Стала вядома: фарміруюцца маршавыя роты, заўтра пад'ём у пяць трыццаць і — на фронт.

Пад'ём сыгралі а палове пятай. Але, усім на ўздзіў, зноў павялі да капцёрак, ля якіх ляжала скінутае ўчора абмундзіраванне. Мазурэнка, сонны і раздражнёны, хрыпеў, спатыкаючыся на словах:

— Скідывай, скідывай ўсэ! Швыдчэ! Ты, Суржыкаў, тобі кажу, чаго копаешся ў кучы? Якога ты там... згубіў? Хапай любы шынель, потым разбярэмся...

Праз паўгадзіны полк без зброі, у абмундзіраванні з чужога пляча, быў выведзены на прыстань. Тут раздалі сухі паёк на трое сутак — аржаныя сухары, вараную амерыканскую кілбасу ў банках, цукар і грэчневы канцэнтрат, дазволілі «загараць» да прыбыцця парахода. Чаканне зацягнулася больш чым на паўдня, паёк палягчэў больш чым на палову. Пагрузіліся ўлегцы і паплылі невядома куды...

З палубы парахода Сяргей доўга глядзеў на горад, што паволі адплываў назад, — чорна-чырвоны ад гару і цэглы. Руіны... Каміны на руінах... Адны каміны... Над бела-барвовымі камінамі, над кронамі цудам ацалелых дрэў, над грудамі апаленай цэглы і пакарэжанага жалеза стаяла спякотнае марыва. Ужо, мусіць, нарадзіліся ў руінах новыя людзі, для якіх гэтая, яшчэ не скончаная, вайна будзе легендай, а Сяргею, чамусьці, здавалася, што горад яшчэ дыміцца...

Сёння, як і ўчора, ціха плыў параход, мерна шлёпаючы па вадзе пліцамі, драмалі дрэвы над вадой, пласталіся над срабрыстымі хвалямі белакрылыя чайкі і не хацелася верыць, што ідзе вайна, што на многіх тысячах кіламетраў свішча кулямі пражэрлівая смерць, вые асколкамі, абрывае апошні сутаргавы хрып у палатках франтавых медсанбатаў і ў палатах тылавых шпіталяў.

— Краўцоў, ёсць вадэ? Сунь у зубы, — Суржыкаў, не расплюшчваючы вачэй, зрабіў два глыткі, трэці затрымаў, прапаласкаў рот, выплюнуў ваду за борт. — Грэчку яшчэ не злопаў?

— Зварыць няма дзе.

— Братва злаўчылася, — Суржыкаў засмяяўся. — Нацэдзяць кіпню ў кацялок, туды канцэнтрат, зверху шынель і сам. Пасядзеў паўгадзінкі, як квактуха на яйцах, — гатова! Не мучышся?

— Чаго?

— Х-ха! «Чаго...» Палова братвы жыватом качаецца. Я, між іншым, таксама. Перабор... А ў гальюн чарга ў тры рады вяровачкай віецца. Не прабіцца... Во, брат, фокус!..

Адкульсьці выплыў цягучы гул самалёта. Суржыкаў паклаў на лоб пілотку, каб прыкрыцца ад сонца, стаў адным вокам прашчупваць неба.

— Вось ён, прама над галавой вісіць. Двухфюзеляжны. Карэкціроўшчык. Яго «рамай» франтавікі ахрысцілі.

— Паветра! — крыкнулі з кармы. Туды стрымгалоў кінуліся тры незнаёмыя Сяргею сержанты, замітусіліся, расчахляючы зенітны кулямёт. Многія з тых, хто быў на палубе, паўскоквалі, тупавата, спрасонку цямячы — куды б гэта падацца, каб надзейней. Самыя порсткія прабраліся бліжэй да выратавальных кругоў. Сяргей адчуў: паказны спакой змагаецца ў ім з балюча-вострым жаданнем — неадкладна зрабіць тое ж самае. Насцярожана скасавурыўшыся на Суржыкава, потым на капітана і Мазурэнку, якія моўчкі глядзелі ў неба, ён адным махам на руках перанёс цела да парэнчаў борта, дакрануўся спіной да гарачага і надзейнага круга. І... балюча ўдарыўся плячом аб парэнчы: круг сарвалі...

Суржыкаў дрыгнуў нагой, кінуў раздражнёна:

— Якая там халява па нагах топчыцца? Што, паплавок спёрлі? Эх ты, раскрыў пазяхальнік... Як жа цяпер, калі пачнуць бамбіць?

— А ты? Таксама ж — тапор?

— Точна, — спакойна згадзіўся Суржыкаў і, сплюнуўшы праз зубы, імгненна ўспыхнуў, брыдка вылаяўся: — Казакамі завёмся, а Дон адзін раз у вочы бачылі, жабы земляныя... — Раптам войкнуў, падняўся і паплёўся ў трум, падтрымліваючы рукамі ніз жывата.

Капітан і Мазурэнка дымілі — адзін люлькай-насагрэйкай, другі — таўшчэзнай махорачнай самакруткай, абодва надзіва спакойныя, і, гледзячы на іх, Сяргей адчуў сябе больш упэўнена: што будзе, тое будзе.

— Як думаеш, адмірал, дасць нам пад дых «рама»?

— Гэта сука ўсё можа. — Капітан пачмыхаў малюсенькім аблупленым і чырвоным носам, крыкнуў рулявому, смешна варушачы сівымі вусамі: — Да берагу, Аляксей, да берагу прыціскайся! — і, павярнуўшыся да Мазурэнкі, закончыў: — Хутчэй за ўсё бамбардзіроўшчыкаў выкліча.

— Пачнуць даўбаць, дык як ты будзеш манеўраваць? «Стоп-машына» чы «Поўны наперад»?

— Алёха, табе кажу — да берагу! — раптам раз'юшана павысіў голас капітан. — От жа скажы, безгаловы хлопец... Манеўр, гаворыш? А чаго ж тут думаць! Хоць «стоп», хоць «поўны наперад» — усё адно на месцы...

— Н-да, узнагародзіў цябе бог караблём... А яшчэ «Рэзвым» ахрысцілі. У насмешку чы як?

— Чаму ж у насмешку? Гадоў пяцьдзесят адкінь, дык ён пэўна быў жвавым. Старая, брат, кляча. Да вайны я на ім гадоў дваццаць, лічы, адну воўну вазіў. Плятуся, бывала, ад самай Астрахані да вярхоўя, як на аслу, а цяпер вось... палкі развожу! — Капітан крутнуў адзін вус, пасля другі, падміргнуў Мазурэнку: — Ды ты, пяхота, не вельмі таго... Летась восенню, пад Сталінградам, у самы разгар, я на ім цэлы месяц па пяць разоў за суткі з аднаго берагу на другі, як на коніку, скакаў. І жывую сілу дастаўляў, і боепрыпасы... Тут кожная дошчачка кроўю, як шпала чафтай, прапітана, асколкаў у дрэве ў тысячу разоў больш, чым цвікоў. Можа, гэтая пасудзіна ад таго і жывучая, што салдацкай кроўю склеена, кулямі сшыта...

Мазурэнка збянтэжана крактануў і адвярнуўся. Капітан заўважыў, паклаў яму на плячо руку:

— Мы з ім, землячок, сем раз гарэлі і вадзічку хлябталі па ноздры... А вось бачыш — і не згарэлі, і не захлынуліся! Топаем сабе па Волзе, топаем!.. Але — займу пост. Не пакідае ў спакоі, падла. Відаць, манеўраваць усё такі давядзецца...

Капітан падняўся на масцік. Мазурэнка расцягнуў у руках прасохлыя гімнасцёрку і штаны, апрануўся, спусціўся ў трум. Вярнуўся нечым заклапочаны Суржыкаў, нагнуўся, стаў зматваць з ног двухметровыя абмоткі.

— На, Сяргей, патрымай. Я рукамі за парэнчы, а ты, для страхоўкі, абмоткамі за спіну... Не дай бог сарвуся...

— Гэта яшчэ што?

— Кажу ж табе — гальюн забіты, а тут, разумееш... Чаго рот разявіў? Трымай!

Суржыкаў прыспусціў штаны і, учапіўшыся за парэнчы, слізгануў уніз. У гэтае ж імгненне, захлынаючыся ад лютасці і абурэння, з мосціка не сваім голасам закрычаў капітан:

— Назад! Рыжы, суччын сын! Усю Расею рашыў асарамаціць, паганец? Назад! Заб'ю!..

Потны і чырвоны Суржыкаў ускінуўся на палубу і, падтрымліваючы штаны, патрусіў у трум, агрызаючыся:

— Сябру ў кішэнь, ці што? Набілі, як селядцоў у бочку... Гарлапаніць вы ўсе ўмееце. Ка-ман-дзё-ё-ры...

З трума ледзь не збіўшы Суржыкава з ног, выскачыў устрывожаны Мазурэнка. Капітан пляваўся і крычаў:

— Сорак гадоў па Волзе плаваю, а такога яшчэ не бачыў. Ну і грэнадзёры ў цябе, старшына... Камфорт ім падавай! Цьфу ты, такую тваю, войска!..

«Рама» паляцела. Пакрысе ўсё аціхла. Аматары паспаць зноў парасцягваліся па палубе, тым больш, што сонца павярнулася з поўдня і спякота спала. На срэбранай вадзе там-сям скакалі ўжо ружовыя водбліскі, а цені ад дрэў усё далей зелянілі ваду; ля берагоў вада станавілася чорнай, як дзёгаць.

Ціха плыў параход насустрач дробным хвалям, паволі адыходзілі назад берагі, знікаючы ў туманна-бэзавай сінечы. З трума працяжна і сумнавата цякла-разлівалася па хвалях песня:

Ой да по синю морю
Корабель плывет...

Запяваў яшчэ дзяркатым, ломкім баском Лёшка-грэк. Песню падхопліваў увесь трум і, уплятаючыся ў шэпат хваль, лілася яна далёка-далёка, да той самай туманна-бэзавай сінечы, а можа і далей. І Сяргей чамусьці ўспомніў раптам маці — такой, якой бачыў яе ў апошні раз. Яна ўсё мітусілася ля брычкі, хапала яго за руку, са сполахам заўважаючы, што дзядзька Сцяпан Перагудаў — фурман — бярэ лейцы:

— Госпадзі, я нешта забыла, сыночак... Ніяк не ўспомню... — Раптам пасвятлела ўся, кінулася ў хату, вынесла адтуль шкляную біклажку ў зашмальцаваным футарале. — Вазьмі. Малачко гэта. Паабедаеш там...

Дзядзька Сцяпан узмахнуў пугай, коні рванулiся, біклажка ўдарылася аб кола, трэснула, але маці забылася на яе: адбылося самае страшнае — брычка скранулася.

Яна дагнала брычку, учапілася рукамі ў задняе біла.

Даўно схаваўся за ўзгоркам хутар, а яна ўсё ішла і ўсё нешта гаварыла, гаварыла. Нічога не ўспрымаючы розумам, Сяргей толькі ківаў галавой і разгублена ўсміхаўся, гледзячы на змучаны, спакутаваны за суткі твар маці, на яе непрыгожыя, звычныя да ўсялякай работы рукі, якія сутаргава прыціскалі да грудзей зашмальцаваны футаралік са шклянымі аскялепкамі. З футарала ўсё яшчэ прасочвалася малако, і кроплі яго пакідалі мокры след на мацерынай сукенцы, на запыленых босых яе нагах з парэпанымі, скрыўленымі пальцамі.

Сяргею хацелася сказаць маці нешта добрае, цёплае, ласкавае і — не сказаў, не змог.

— Мама... Ты альбо сядзь, альбо вяртайся. Не да самай жа станіцы...

Яна пачула гэтыя ягоныя словы. Сціснуўшы біклажку, маці войкнула, адарвала рукі ад біла. Можа падумалася ёй, што не проста сабе так разбілася біклажка ў апошнюю, развітальную хвіліну, што на нешта нядобрае гэта знак. Крыкнула разгублена: «Сыночак мой!» — і, як сляпая, зноў рванулася да яго.

— Дзядзька Сцяпан, казак ты ці авечае ахвосце?! Гані-і!

Коні рванулiся, затарахцелі колы па бязлюднай стэпавай дарозе, а далёка па ўзгорку ўсё ішла і ішла адзінокая жанчына, потым нейк адразу асунулася, апусцілася прама ў дарожны пыл, і пакуль не знік з вачэй той узгорак, бачыў Сяргей на ім шэрую нерухомую кропку...

Пераклад з рускай мовы.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

23 верасня

Першая праграма. 10-00 — навіны (М). 10-15 — М. Равель «Іспанская гадзіна». Тэлевізійны музычны спектакль 11-00 — фестываль фільмаў саюзных рэспублік. «Так нараджаецца песня». Мастацкі фільм (М). 16-55 — праграма перадач. 17-00 — навіны (М). 17-15 — для школьнікаў. «Беларускія пісьменнікі» Міхась Чарот. 17-55 — усесаюзная нарада. «Медыцына — сялу». 18-15 — «Панарама навін». 18-30 — «На венгерскай выстаўцы тэхнікі сувязі». 19-00 — канцэрт па заяўках будаўнікоў. Праграма каляровага тэлебачання. 19-30 — чэмпіянат СССР па хакеі. ЦСКА — «Дынама». У перапынках і пасля заканчэння — навіны (М). 22-00 — тэлевізійны тэатр мініяцюр. Ф. Саган. «Прыдзіра» (М). 22-45 — каментарый дня. «На палях рэспублікі». 22-50 — «Сустрэчы з цікавымі людзьмі». У нас у гасцях палярнік Герой Савецкага Саюза М. Е. Астрэйкін. 23-15 — чэмпіянат свету па цяжкай атлетыцы. Дзённік. Перадача з Польшчы. 23-25 — навіны (М). 23-35 — для студэнтаў вну «Вышэйшая матэматыка». II курс.

Другая праграма. 17-15 — «Крыніца» Фальклорны клуб. Перадача з Алма-Аты. 18-00 — «Маршрутамі пяцігодкі». Перадача з Рыгі. 18-15 — «За бяспеку руху». Бюлетэнь аўтаінспектара (М). 18-30 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Дзецям пра зверанят». Перадача з Ленінграда. 19-00 — «Актуальныя праблемы эканомікі». (М) 19-30 — А. Карняйчук. «Банкір». Тэлевізійны спектакль. 21-15 — Д. Кабалеўскі. «Вясна спявае». Фільм-аперэта. 22-45 — Дні культуры ГДР у РСФСР. «Прагрэсіўныя майстры зарубежнага мастацтва XX стагоддзя». Скульптар Фрыц Крэмер (М). 23-15 — канцэрт Ірыны Архіпавай.

24 верасня

Першая праграма. 9-10 — тэлебачанне — школе Біялогія. 10-ы клас. «Натуральны адбор». Перадача першая. 9-40 — «Мы разумеем адзін аднаго». Кінанарыс. 15-00 — праграма перадач. 15-05 — школьная фільматэка. «Васа Жалязнова». Мастацкі фільм. 17-00 — навіны (М). 17-15 — «Дывертысмент і крыху фантазіі» Канцэрт-нарыс. Трансляцыя на Інтэрбачанне. 18-00 — «Панарама навін». 18-30 — «Па ленінскіх мясцінах». Ленін у Швейцарыі. (М) 19-00 — Дні культуры ГДР у РСФСР. «Круп і Краўзе». Прэм'ера тэлевізійнага шматсерыйнага мастацкага фільма. Трэцяя серыя (М). 20-40 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21-15 праграма каляровага тэлебачання. «Тут жыў Ленін». Перадача з Кіева. 22-15 — «Майстры беларускага кіно». Рэжысёр-аператар У. Цяслюк. 22-55 — «Восень, дождж, грыбы». Лялечны фільм для дарослых. 23-15 — чэмпіянат свету па цяжкай атлетыцы. Дзённік. Перадача з Польшчы. 23-25 — навіны (М). 23-35 — для студэнтаў вну. «Фізіка». II курс.

Другая праграма. 18-00 — для школьнікаў. «Жаваранак» (М). 18-30 — па роднай краіне. «Вялікая вада Каракумаў». Кінанарыс. 19-15 — С. Маршак. «Разумныя рэчы». Тэлевізійны спектакль. 21.05 — «Стагоддзе, падзеленае папалам». Тэлевізійны фільм. 21-55 — экран кароткаметражнага фільма «Вясёлая прагулка». 22-15 — «Мелодыі дружбы». Канцэрт эстраднага аркестра ГДР пад кіраўніцтвам Гюнтэра Галаша (М). 23-15 — наш кінаглобус. «Гвінейскія сустрэчы». Дакументальны фільм.

25 верасня

Першая праграма. 10-00 — навіны (М). 10-15 — «Па ленінскіх мясцінах». Ленін у Швейцарыі (М). 10-45 — «На сельскай сцэне». Перадача з г. Куйбышава. 11-30 — «Марскія расказы». Мастацкі фільм (М). 16-45 — праграма перадач. 16-50 — навіны (М). 17-00 — «Кніжная паліца» (М). 17-45 — «Апошнія старты восені». Напярэдадні паўфінала Кубка СССР па лёгкай атлетыцы. 18 30 — «Панарама навін». Уключэнне Гродна. 19-00 — Дні культуры ГДР у РСФСР. «Круп і Краўзе». Прэм'ера тэлевізійнага шматсерыйнага мастацкага фільма. Чацвёртая серыя (М). 20-30 — «Час». Інфармацыйная праграма. 21-15 — «Сельскі веснік». 21-45 — «На музычнай хвалі». 21-55 — «Я — з 60-х». «Этапы вялікага шляху». Маладзёжная праграма, прысвечаная Дню нараджэння камсамола Беларусі. 22-45 — «Аўтамабіль, пешаход, вуліца». Аб выніках «Месячніка бяспекі руху». 23-15 — чэмпіянат свету па цяжкай атлетыцы. Дзённік. Перадача з Польшчы. 23-25 — на чэмпіянаце СССР па шахматах. Дзённік (М). 23-35 — навіны (М).

Другая праграма. 17-45 — для школьнікаў. «Вецер вандраванняў» (М). 18-15 — праграма каляровага тэлебачання (М). 19-00 — «Наша Украіна». Дакументальны фільм. 20-10 — «Мелодыі сяброў». Фільм-канцэрт. 21-15 — праграма каляровага тэлебачання. «У свеце жывёл» (М). 22-30 — у эфіры — «Маладосць» (М). 23-15 — «Ля мора Белага». Фільм-канцэрт.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Юрыю Багушэвічу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці маці.

СЕЗОН 1969—1970 гг.

ВЫСОКІ АРТЫСТЫЗМ

На канцэрце квартэта імя Камітаса

Суботнімі вечарамі ў новай прыгожай, утульнай канцэртнай зале Мінскай музычнай школы-дзесяцігодкі будуць рэгулярна адбывацца камерныя канцэрты — музычныя і літаратурныя. У мінулую суботу адбыўся першы канцэрт сезона: перад мінскімі аматарамі камернай музыкі выступіў заслужаны калектыў Армянскай ССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР квартэт імя Камітаса.

Створаны ў 1925 годзе, гэты калектыў даволі хутка стаў адным з лепшых квартэтных ансамбляў нашай краіны. 30-я і 40-я гады былі перыядам інтэнсіўнай дзейнасці і высокага ўзлёту выканаўчага майстэрства ансамбля. Вызначыўся яго ўласны почырк: тонкасць і празрыстасць гукавой палітры, высакароднасць тона, ігра, якая толькі здаецца такой лёгкай, бо ўся велізарная папярэдняя праца нібы вынесена за дужкі, а слухачам застаецца толькі цешыцца яго квінтэсенцыяй. Здзіўляе чысціня інтанацыі і ладу, адзінства і матэматычная дакладнасць рытму. Зразумела, гэтыя якасці абавязковыя для кожнага кваліфікаванага ансамбля, але ў «камітасаўцаў» яны сталі вядучай, падкрэсленай выканаўчай рысай. Была ў іх свая рэпертуарная задача, якую яны бліскуча вырашалі: прапаганда квартэтнай музыкі армянскіх кампазітараў.

Доўгія гады мы і ведалі гэты квартэт як маналітны ансамбль высокага класа. На жаль, год назад адбыліся змены ў складзе квартэта. Магчыма таму ў гэты прыезд «камітасаўцаў» у Мінск адзінага ансамбля ў іх мы не знайшлі.

Асабліва гэта праявілася пры выкананні Квартэта рэ мінор Моцарта. Той філіграннасці і тонкасці гучання, той прыгажосці і адточанасці ігры, якія так патрэбны пры выкананні гэтага квартэта — адной з вяршынь творчасці Моцарта ў жанры камернай музыкі — зараз, на жаль, не ставала.

Больш прыемнае ўражанне пакінула выкананне Сёмага квартэта Дзмітрыя Шастаковіча (тв. 108, 1960; прысвечаны памяці Ніны Васільеўны Шастаковіч). Гэта, несумненна, адзін з самых лірычных і ў той жа час скрыта драматычных квартэтаў Шастаковіча. Своеасаблівы квартэт-успамін, у якім пануюць настрой суму і глыбокага жалю, афарбаваны мяккімі, пастэльнымі танамі. Гэта асабліва адчувальна ў першых двух частках квартэта — і менавіта яны былі выкананы з вялікай пранікнёнасцю ў сутнасць задумы кампазітара. Хочацца адзначыць надзвычай мяккае, выразнае, па сапраўднаму артыстычнае выкананне фігурацыі другой скрыпкі ў пачатковых тактах другой часткі.

Першым двум часткам квартэта кантрастуе трэцяя, фінальная частка — дзейсная, актыўна-маторная, драматычна насычаная фуга. Выканана была фуга надзвычай рэльефна, скульптурна выразна, але часам не хапала яркасці і магутнасці гучання. Бо кампазітар прадвызначыў у партытуры фугі высокую гучнасць, а ў кульмінацыі — нават «тры фортэ»! Гэтай патрэбнай напружанасці і нават жорсткасці гучання, на жаль, не было. Толькі заключны раздзел фінала, дзе вяртаюцца і тэма і стрыманасць лачуццяў першай часткі, прагучаў графічна строга і завершана.

Нягледзячы на тыя недасканаласці, пра якія ішла гаворка, выкананне Сёмага квартэта Шастаковіча пакінула моцнае ўражанне. А суседства ў адным аддзяленні квартэтаў Моцарта і Шастаковіча аказалася ўпаўне апраўданым.

Другое аддзяленне канцэрта заняў Квартэт рэ мінор (тэма з варыяцыямі) савецкага армянскага кампазітара Эдварда Мірзаяна. Напісаны год дваццаць назад, ён трывала замацаваўся ў рэпертуары «камітасаўцаў». Форма тэмы з варыяцыямі дазволіла кампазітару стварыць а квартэтыстам перакананаўча ўвасобіць у рэальным гучанні цэль рад кантрасных эпізодаў, дзе было многае: мелодыі, прасякнутыя абаяльнасцю і своеасаблівасцю армянскай народнай музыкі, палётнасць і вастрыня імклівага скерца, тонкая і пранікнёная лірыка, высокая патэтыка пачуццяў. Было такое ўражанне, што «камітасаўцы» паступова «разыграліся», яны сыгралі Квартэт Мірзаяна з сапраўдным бляскам.

Цудоўным завяршэннем канцэрта былі тры мініяцюры, сыграныя звыш праграмы: «Пасакалья» Гендэля і дзве п'есы — «Святочная» і «Армянскі танец» выдатнага армянскага кампазітара і этнографа Камітаса чыё імя носіць квартэт. Апрацоўку гэтых трох п'ес для квартэта зрабіў С. Асламазян, выдатны майстар квартэтнай кампазіцыі. Такім жа высокім было і выкананне гэтых мініяцюр-шэдэўраў.

Сезон камерных канцэртаў пачаўся. Што чакае аматараў музыкі ў канцэртнай зале музычнай школы ў бліжэйшы час? Паводле звестак, атрыманых у Белдзяржфілармоніі, 27 верасня адбудзецца санатны вечар віяланчэлісткі Карынэ Георгіян і піяніста Уладзіміра Крайнева; у кастрычніку выступяць: 4-га — спявак Сяргей Давідзян, 11-га — Дацкі квартэт, 18-га — чытальніца Вера Бальмант, 25-га — спявак Уладзімір Атлантаў.

Леў АЎЭРБАХ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 АТ 17255